

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Peter CUDERMAN

Mentor: doc.dr. Damijan Guštin

Velike evropske flote v vojnah
na morju
1792 - 1815

Diplomsko delo

Ljubljana, 2003

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA

Spodaj podpisani Peter CUDERMAN, rojen 11.04.1974 v Ljubljani, izjavljam, da sem avtor diplomskega dela z naslovom "Velike evropske flote v vojnah na morju 1792-1815".

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo diplomsko delo plod lastnega dela;
- sem poskrbel, da so dela in mnenja drugih avtorjev, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oziroma citirana v skladu fakultetnimi navodili;
- sem poskrbel, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev navedena v seznamu virov in so zapisana v skladu s fakultetnimi navodili;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata, bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja, s katerim so tuje misli oziroma ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po Zakonu o avtorskih in sorodnih pravicah, prekršek pa bo obravnavan tudi na Fakulteti za družbene vede v skladu z njenimi pravili;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za družbene vede.

V Ljubljani, 12.12.2003

Peter CUDERMAN

KAZALO

1. UVOD	4
1.1. <i>Cilj in pomen teme</i>	5
1.2. <i>Delovne hipoteze</i>	5
1.3. <i>Uporabljena metodologija</i>	6
1.4. <i>Opredelitev temeljnih pojmov</i>	6
2. EVROPA OB KONCU 18. STOLETJA	8
3. VOJNE MORNARICE	11
3.1. EVROPSKE POMORSKE VELESILE	12
3.1.1. <i>Britanska kraljeva vojna mornarica</i>	12
3.1.2. <i>Francoska vojna mornarica</i>	13
3.1.3. <i>Ruska carska vojna mornarica</i>	14
3.2. LADJEVJE, OBOROŽITEV IN TAKTIKA NA MORJU NA PREHODU IZ 18. V 19. STOLETJE	16
4. RUSIJA V BOJU ZA PREVLADO NA ČRNEM MORJU IN BALTIKU	23
5. VOJNA V LETIH OD 1793 – 1801	26
5.1. Prva koalicijska vojna	26
5.2. Bitka pri rtu São Vicente	29
5.3. Napoleonova ekspedicija v Egipt in pomorska bitka v Abukirskem zalivu	34
5.4. Druga koalicijska vojna	42
5.5. Zveze oborožene nevtralnosti in bitka pri Københavnu	43
6. OBDOBJE VOJNE OD 1803 – 1815	46
6.1. Bitka za Trafalgar	50
7. ZAKLJUČEK IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ	56
8. VIRI IN LITERATURA	57

1. UVOD

Dobro se spominjam pouka zgodovine v osnovni in srednji šoli in ur, ki so bile namenjene francoski revoluciji in kasnejši Napoleonovi vladavini. Še posebej mi je v spominu ostal način opisovanja, ne tako same revolucije in njenih posledic za Evropo, ampak samega Napoleona in njegovih velikih vojaških podvigov. Napoleon veliki vojskovodja, ali pa Napoleon izjemni strateg in taktik, odličen poznavalec vojne veščine itn.

Nesporno je dejstvo, da je Napoleon dejansko bil veliki vojskovodja in strateg, da je bil odličen poznavalec vojne veščine, osebno pa me je zanimalo, ali je bil Napoleonov pohod na Rusijo tisti, ki mu je prizadejal najhujši udarec in naznanil konec Napoleonovega obdobja. Je bilo res mogoče tako imenitnega stratega in njegovo Veliko armado onesposobiti in uničiti z enim samim čistim rezom. Kaj pa »bitka narodov« oziroma bitka pri Leipzigu? Ali niso bili ravno Britanci in Prusi tisti, ki so Napoleonu prizadejali odločilni udarec v bitki pri Waterlooju? Veliko je ostalo neodgovorjenih vprašanj in bolj, ko sem iskal odgovor, bolj se je ta odmikal od samega Napoleona in njegovih sposobnosti. Kje se je skrival »virus«, ki je počasi in vztrajno šibil Napoleona.

Prav francoska revolucija je bila tista, ki je praktično izničila vsakršno možnost uspeha dolgotrajne Napoleonove prevlade nad kontinentalno Evropo. Trditev, ki na prvi pogled morda ni na mestu. Skozi moje diplomsko delo pa boste lahko videli, da je Francija z revolucijo samo sebe vojaško porazila. Revolucija je sistematično zapostavljala in razvrednotila vsakršen pomen in vpliv monarhije in aristokratskega razreda, ki je sestavljal celoten častniški zbor, tako v kopenski vojski, kot v vojni mornarici.

Leto 1789. Leto, ko Parižani na ulicah vzklikajo enakost, bratstvo in svoboda. Besede s katerimi se rojeva nova republika. Kar je bilo nekdanj, ne bo nikoli več. Padec monarhije in z njo tudi aristokratskega razreda. Rezultat, počasno trohnenje vojne mornarice v Toulonu, Brestu, Boulogne in drugih francoskih pristaniščih. Žirondisti in jakobinci ne vidijo potrebe po močni vojni in trgovski mornarici, saj imajo polne roke dela z novo republiko in njenimi nasprotniki. Zanemarjanje pomorskih sil pa je kasneje pomenilo rojstvo nove evropske pomorske velesile, Velike Britanije.

Torej trdim, da je bil srž Napoleonovega končnega neuspeha ravno nemoč Francozov, da bi zagotovili prevlado na morju in ne poraz v Rusiji ali pa kjerkoli drugje. Je to res?

1.1. Cilj in pomen teme

Cilj diplomskega dela je predstaviti obdobje vojaške zgodovine v času francoskih revolucionarnih in Napoleonovih vojn na morju. V nalogi bom predstavil takratne evropske pomorske vojaške sile (poudarek bo na Franciji in Veliki Britaniji), njihove medsebojne pomorske bitke in njihov vpliv na strategijo in taktiko pomorskega bojevanja.

Pomen tematike je v samem pomorskem bojevanju, ki je utemeljilo prevlado britanske mornarice na evropskih morjih in Atlantiku. S svojim diplomskim delom želim prispevati k poznavanju te tematike v slovenskem jeziku in dopolniti razpoložljivo literaturo, ki nam je na voljo.

V nalogi bom predstavil mednarodno okolje v drugi polovici 18. stoletja. Naloga zajema tudi predstavitev vpliva pomorske taktike in strategije na mednarodne odnose v Evropi. Predstavil bom tudi vpliv Napoleonove Francije na pomorstvo, vpliv njenih ciljev na pomorstvo ter uspehe in neuspehe v pomorskih bitkah tega obdobja. Poseben poudarek nameravam posvetiti ključnim pomorskim bitkam tega časa, kot so bitka pri rtu São Vicente, bitka v Abukirskem zalivu in bitka pri rtu Trafalgar. Skozi samo nalogo bom predstavil ključne akterje v vojnem pomorstvu ter njihovo vlogo v vojaški pomorski zgodovini.

1.2. Delovne hipoteze

- Splošna hipoteza:

Nadzor nad plovnimi potmi ob koncu 18. stoletja in v začetku 19. stoletja je zagotavljal neoviran in varen pretok blaga, vojaške opreme in ljudi. Močna in taktično dovršena vojna mornarica je bila ključna pri zagotavljanju potrebnih sredstev, blaga in ljudi.

- Izvedeni hipotezi:

- Omejevanje Napoleona na morju je izrazito zmanjšalo njegovo zmožnost manevriranja na kopnem, saj so bile ovirane glavne tržne poti in dostava potrebnih surovin.

- Britanska vojna mornarica je bila v tem času kombinacija dobrih flotnih zmogljivosti, kakovostnega poveljniškega kadra in izpopolnjene vojaške pomorske taktike in le tako je lahko vršila prevlado nad evropskimi morji.

1.3. Uporabljena metodologija

V svojem diplomskem delu bom uporabil interdisciplinarni pristop, saj se nameravam opirati na teoretična in empirična vojaške in splošne zgodovine, spoznanja vojnega pomorstva, ter teorije strategije in taktike pomorskih sil. Ob tem bom uporabil metodo analize pisnih virov in virov elektronskih medijev kot temeljno metodo preučevanja dane problematike in deskriptivno metodo za predstavitev obdelanih in analiziranih virov, ki zajemajo področje diplomskega dela.

1.4. Obrazložitev temeljnih pojmov

Brik	jadrnica z dvema jamboroma in križnim jadrom. Dolžina povprečnega brika je 30 m. V trgovski mornarici brik služi kot tovorna ladja, v vojni mornarici pa kot ladja za opravljanje kurirske službe in spremljanja. Oborožen je z 12 do 20 4 do 9 funtnimi topovi, redkeje pa se na palubah brika nahajajo tudi karonade. Celotno topništvo brika se nahaja na zgornji palubi. (Safonov, 1988 : 236)
Eskadra	operativna ali večja taktična skupina vojnih ladij, formirana iz oddelkov. V njej se nahajajo ladje različnih vrst, ki imajo različne vloge in dolžnosti znotraj eskadre. Eskadre se formirajo za opravljanje nalog večjega pomena. (Safonov, 1988 : 236)
Flota	celotna mornarica neke države, tako trgovska kot vojna. Pod tem terminom pojmuje tudi ladjevje in druga plovila iste namembnosti, npr. ribiška flota, rečna flota, vojna flota. V svetu je pogosta delitev na trgovsko in vojno floto. (Ratkovič, 1981 : 135)
Fregata	trijamborna enopalubna jadrnica. Namenjene so bile za izvajanje nalog izvidovanja in zaščite glavnine ladjevja. V 18. stoletju pa se je fregate uporabljalo tudi za izvajanje bojnih nalog. Fregate so bile oborožene z 32 do 50 topovi. Topništvo na fregatah so sestavljali 18 funtni topovi, 8 funtni topovi in 36 funtne karonade. (Safonov, 1988 : 236)
Funt	utežna mera, ki je še dandanes v splošni uporabi, predvsem v anglosaksonskem svetu in znaša 453,59 grama.

- Galeja največja in najbolj razpoznavna vojna ladja na vesla. Galeje so imele 20 do 50 vesel. Galeje so se v vojnih mornaricah obdržale od antike pa vse do 18. stoletja, ko so jih postopno izpodrinile linijske ladje. Najdlje so se obdržale v vojni mornarici Beneške republike. V 18. stoletju so se galeje uporabljale za izvajanje nalog vzdolž same obale. Galeja je lahko plula tudi s pomočjo jader razpetih na dveh jamborih. Galeje so bile oborožene z 12 do 16 topovi manjšega kalibra. (Safonov, 1988 : 236)
- Karonada vrsta ladijskega topa podobna možnarju, velikega kalibra. Praviloma je bila na drsniku postavljena na zgornji palubi ladje. (www.nelsonsnavy.co.uk)
- Komodor kapitan bojne ladje na položaju, ki je po formaciji predviden za admirala ali poveljnika eskadre. (Safonov, 1988 : 237)
- Korveta praviloma trijamborna vojna ladja na jadra, namenjena predvsem za opravljanje nalog izvidovanja, patroliranja in kurirskih nalog. Celotno topništvo korvete je bilo postavljeno na vrhnji palubi. Spodriv je znašal od 500 – 800 t. Korvete so bile oborožene s 24 topovi srednjega (18 funtni) in majhnega kalibra (12 funtov in manj). (Safonov, 1988 : 236).
- Linijska ladja največja in najmočnejše oborožena vojna ladja na jadra. Predstavljala je hrbtenico vojnega ladjevja in je temelj pomorske moči. V pomorskih bitkah zavzema mesto v bojnem razporedu kolone, v liniji, od tod tudi ime »linijska« (britansko: ship of the line). Linijske ladje imajo topove razporejene v dve ali tri baterije, oziroma na dveh ali treh palubah. Glede na število topov, so se linijske ladje delile v tri razrede; linijske ladje prvega razreda so bile oborožene s 100 do 120 topovi, drugega razreda z 90 do 98 topovi in tretjega razreda s 64 do 80 topovi. Najpogostejša izvedba linijske ladje je bila dvopalubna s 74 topovi. Glavnino topništva so predstavljali 36 in 18 funtni topovi. (Safonov, 1988 : 238).
- Repetitor manjša vojna ladja, ki je vozila vzporedno na bokih kolone linijskih ladij in fregat. Pluli so na taki oddaljenosti od kolone, da so bili vidni celotni eskadri, njihova naloga pa je bila ponavljanje zastavne signalizacije, podane iz admiralske ladje (Safonov, 1988 : 240).

2. EVROPA OB KONCU 18. STOLETJA

Po Westfalskem kongresu leta 1648, so zlasti na območju zahodne Evrope bodisi v obliki absolutne bodisi parlamentarne monarhije nastale "močne" države, ki so s svojim aparatom vsiljevale svojo voljo vsem družbenim skupinam znotraj njenih meja. Taka država pa je bila sposobna ustvariti tudi ekonomske in politične pogoje za razvoj nacionalnih gospodarstev. Širjenje nacionalnih gospodarstev v že ustvarjena politična mostišča na zunajevropskih področjih, je sprožila konkurenčni boj med državami. (Benko, 1997 : 69)

Mednarodni odnosi v obdobju neposredno pred francosko revolucijo so bili podvrženi merkantilističnemu sistemu. Merkantilizem je predstavljal le ekonomsko politiko v katero je sodilo reguliranje izvoza in uvoza, zaščita domačega blaga, industrije in storitev, monopolizacija prekomorskih plovni poti, izkazovanje pomoči monopolnim organizacijam v boju z naraščajočo konkurenco organizacij iz drugih držav. Merkantilistična teorija je izhajala iz tega, da slonita bogastvo in moč države na denarju, tj. na aktivni trgovski bilanci. Bistveni element merkantilistične ekonomske politike je bila ekonomska krepitev nacionalnih držav. Ker je teorija trdila, da je celotni obseg trgovine stabilen, je bila obogatitev lastne države mogoča samo na račun drugih držav. Merkantilistični mednarodni sistem je bil sistem »trgovskega« kapitalizma, zato so bile vojne med zahodnoevropskimi državami v svojem bistvu vojne za prevlado na kopenskih in pomorskih trgovskih komunikacijah, kar še posebej velja za konflikte in spopade med Veliko Britanijo, Francijo in Nizozemsko. Usihajoča moč Portugalske in Španije, ki sta zanemarjali industrijski napredek in razvoj, je botrovala vzponu novih prodornih trgovskih sil, ki so veliko pozornost usmerjale v trgovski, ekonomski, industrijski in nenazadnje tudi vojaški napredek. Vodilno vlogo v novem mednarodnem okolju so prevzele Velika Britanija, Francija, Nizozemska, Rusija in Prusija. Vojaška sila je v 18. stoletju pridobila na veljavi, saj je postala tvorec nove evropske in svetovne geografske slike. Značilnost vojaških spopadov v 18. stoletju so bili spopadi med nacionalnimi političnimi entitetami s povsem razvidno suverenostjo. (Böing, 1976 : 441)

Preboj kapitalističnega načina proizvodnje je v mednarodne odnose vnesel veliko sprememb, med katerimi še posebej izstopa pojav "močnih" držav. Te se zavzemajo za teritorialno ekspanzijo, ali pa jo odrekajo drugim državam. Vzdrževanje vojaške strukture zahteva velik priliv družbenih energij, saj so v tem obdobju vojaški konflikti dolgotrajni, obenem pa se je njihova geografska razširjenost večala. Ob nezmanjšani intenzivnosti konfliktov so bili izdatki za oborožene sile vse višji.

Zlasti za Veliko Britanijo velja, da je uspela svojo naraščajočo ekonomsko in finančno moč učinkovito preliti v vojaško, saj je v drugi polovici 18. stoletja organizirala 200.000 glavo kopensko vojsko, medtem ko je njena pomorska flota štela 120 bojnih ladij. (P. Kennedy v Benko, 1997 : 91)

Taka pomorska moč Britanije je odločala na morjih in podpirala njene kopenske operacije na kolonialnih področjih. Tehnico vojaške moči sta si kot vodilni sili delili Velika Britanija in Francija. Na področju Evrope je bilo še nekaj držav, ki so zavoljo vojaške ali pa trgovske moči v veliki meri krojile politiko in dogodke v Evropi. Te so bile Rusija, Prusija, Španija, Avstrija, Portugalska, Nizozemska, Švedska in Danska.

Druga polovica 18. stoletja je bil čas stalnih medsebojnih spopadov med Francijo in Veliko Britanijo, tako na kopnem kot na morju, ki so od obeh terjali ogromne materialne in finančne resurse. Medtem, ko se je Velika Britanija ubadala predvsem z ekonomskimi in finančnimi težavami, pa so v Franciji poleg finančnih težav prisotna še trenja med krono in parlamentom. (Benko, 1997 : 91)

Zadnji veliki spopad med Francijo in Veliko Britanijo pred francosko revolucijo pa se ni odvijal na tleh Evrope in v njenih morjih, temveč je šlo vojno za neodvisnost severnoameriških kolonij. Vojna je bila nekakšen uvod v kasnejšo dolgotrajno dekolonizacijo, združitve 13 kolonij v skupnem boju proti britanski kroni pa je nakazovalo nastanek nove sile, vendar ta tokrat ni bila na evropskem kontinentu. V osamosvojitveni vojni Združenih držav je aktivno sodelovala tudi Francija, ki je podpirala secesijske težnje prekomorskih britanskih kolonij. Njene težnje pa so bile vezane na ozemlje današnje Kanade. Vojna, v kateri se je znašla Velika Britanija, je bila že v sami osnovi izgubljena. Oddaljenost metropole, vojaškega in političnega centra od nove fronte je pomenila nezadostno količino vojakov in sredstev. Vsakega vojaka, hrano, strelivo in ostalo, kar je bilo potrebno za uspešen boj, je bilo potrebno pripeljati iz 5000 km oddaljene Britanije.

V samem začetku revolucija ni vsebovala jasno izraženega izziva fevdalnim in absolutističnim strukturam v Evropi. 22. maja 1790 je Francoska narodna ustavodajna skupščina sprejela deklaracijo, v kateri je bilo poudarjeno, da se francoski narod odreka vsaki vojni, katere cilj bi bil osvajanje drugih dežel. Načelo »splošnega miru in pravičnosti« je bila temeljno vodilo zunanje politike revolucionarne Francije. (Benko 1997, str. 94)

Dogodki v Franciji so spodbudili vlade več držav, da so opustile eksperimente političnih reform v duhu razsvetljenega absolutizma in se vrnile k politiki ohranjanja fevdalizma. Sprva francoska revolucija ni posebno spremenila razmerja moči med političnimi silami v Evropi, a se je slika idealističnega pacifizma v zunanji politiki Francije kmalu razblinila, predvsem

zaradi spremenjenih razmerij sil v sami Franciji. Ko pa se je ideja francoske revolucije razširila v posamezne evropske fevdalne in absolutistične države, so bili sproženi procesi, ki so v temeljih pretresli dotedanji družbeni in politični red v Evropi. Postalo je očitno, da se lahko ideje in nove vrednote, razširijo tudi zunaj francoskih meja. Francoska revolucija je v evropsko mednarodno skupnost vnesla element ideološkega impulza. Ta je v Franciji terjal popolno mobilizacijo materialnih in človeških virov revolucionarne Francije, kar je pripeljalo do popolnega nadzora vlade nad državljani Francije, zunaj njenih meja pa uporabo vse številčnejše francoske armade, ki je bila utemeljena na konceptu oboroženega naroda. (Böing, 1976 : 470)

Napoleonove vojne so kot prvi primer sodobnega vojskovanja, predstavljale tudi vrhunec procesa, kjer si je globalne cilje postavljala posamezni mednarodni subjekt. Ko je Napoleon krenil na svoje osvajalske pohode, je spodbudil spremembe v notranjih redih evropskih dežel. Posledično je pod pritiskom nove vojaške strategije in taktike razpadla prva koalicija, tako da se je morala Velika Britanija osamljena soočiti s Francijo. Velika Britanija se je zavedala, da na kopnem ne more parirati vojaški moči francoske armade, prav tako kot je bilo Napoleonu jasno, da je Britanija v veliki premoči na morju. To dejstvo je Napoleona zadrževalo v želji po invaziji na Anglijo z udarom iz morja in kopnega.

3. Vojne mornarice

Evropa se je ob koncu 18. stoletja znašla v politični in posledično tudi vojaški polarizaciji. Velika geografska odkritja na zahodnem Atlantiku ob koncu 15. stoletja in kasneje v 16. stoletju so močno vplivala na pospešen razvoj kapitalizma v Evropi, kakor tudi na družbeno in ekonomsko življenje in miselnost. Sredozemlje je bilo naenkrat postavljeno v ozadje, saj so bile vse moči obrnjene na Atlantik v smeri zahoda in juga. Velika odkritja so povzdignila Portugalsko in Španijo v položaj najmočnejših pomorskih sil na svetu. Njihove luke so prevzemale pobudo sredozemskim lukam, predvsem takrat močnima Genovi in Benetkam. Veliki priliv srebra in zlata iz kolonij je bil v večini potrošen za dvigovanje razkošja in statusa metropol, vlaganje v tehnološki razvoj družbe pa je bil zanemarjen. Tako španski kot portugalski vladarji niso gradili močnih vojnih flot, da bi zaščitili prekomorsko trgovino in plovne poti pred napadi in plenjenjem vojnih mornaric drugih narodov.

V lov za kolonijami so se podali tudi drugi narodi, ki pa niso ponavljali španskih napak, predvsem so to bili Britanci, Nizozemci in Francozi. Tudi v teh državah so nova kolonialna ozemlja botrovala hitrem tehnološkemu, ekonomskemu in političnemu napredku.

V 18. stoletju so vodeče pomorske sile sveta končno začele uvajati stalne vojne mornarice. V Evropi so se kot vodilne vojaške pomorske sile pokazale v prvi vrsti Velika Britanija, Francija in Rusija, tem pa so sledile še Nizozemska, Španija, Portugalska in Švedska.

(Vasiljevič, 1975 : 71)

Porast v manufakturni proizvodnji in začetek industrijske proizvodnje sta omogočila uveljavljanje in uporabo znanstveno-tehničnega pristopa k ladjedelništvu. To je pomenilo izboljšanje konstrukcije, plovnih in manevrskih sposobnosti vonjih ladij. Posadke so se popolnjevale s plačanimi najemniki, ki so bili v primerjavi s kopensko vojsko bolje plačani. Poveljniški kader v vojni mornarici pa so po večini sestavljali na mornariških akademijah izšolani plemiči. Težava, ki se je kmalu pokazala, je bila vzdrževanje zadostnega kadra za zagotavljanje operativne uporabe celotnih flot.¹ Tako je denimo carska Rusija pomanjkanje mornariškega kadra popolnjevala z mornarji rečnih flot, kmeti in tujimi najemniki. Življenjski pogoji na ladjah so bili težki, zato je bila za opravljanje vseh nalog na ladji potrebna stroga disciplina, ki se je velikokrat zagotavljala s pomočjo surovih in krutih prijemov. Zaradi tega v mornaricah dezertiranje ni bil redek pojav. Samo iz britanske vojne mornarice je v šestih letih dezertiralo 42.000 mornarjev. (Vasiljevič, 1975 : 71)

---

1. Od leta 1755 do 1760 se je v Britanski vojni mornarici število mornarjev povečalo iz 12.000 na 70.000, do leta 1802 pa na 135.000 mornarjev.

3.1. EVROPSKE POMORSKE VELESILE

3.1.1. Britanska kraljeva vojna mornarica

Vse močnejša britanska vojna mornarica je tako postala osnovni instrument britanske kolonialne ekspanzije. V vojnah za špansko in avstrijsko nasledstvo, v sedemletni vojni, v kolonialni vojni s Francijo, Španijo in Nizozemsko, ki se je vodila vzporedno z osamosvojitveno vojno Združenih držav Amerike in kljub izgubi ameriških kolonij ter trenutnim porazom v pomorskih bitkah, je britanska vojna mornarica uspela zadržati primat na svetovnih morjih in je s tem tudi zagotovila moč britanskega kolonialnega imperija.² V prehodu iz 18. v 19. stoletje je britanska vojna mornarica štela 141 linijskih ladij, 120 fregat, 246 manjših vojaških ladij in 135.000 članov posadk (Vasiljevič, 1975 : 71).

Britanska kraljeva vojna mornarica je bila po zaslugi admirala Johna Jervisa in kasneje admirala Horatia Nelsona odlično organizirana in izurjena pomorska sila. Oba omenjena admirala sta uspela doseči visok nivo usposobljenosti topniških posadk, tako da so topniške posadke na britanskih vojnih ladjah ob koncu 18. stoletja svoje naloge izvrševale neprimerno bolje in hitreje, kot je to uspevalo njihovim nasprotnikom. Istočasno so poveljujoči na britanskih vojnih ladjah neprekinjeno usposabljali posadke pri rokovanju z ladjo, kar je pomenilo, da so britanske ladje v najtežjih okoliščinah izvajale težke manevre hitro in natančno. Po zaslugi železne discipline in dobre logistične podpore britanskih ladij so le-te lahko dolgo časa neprekinjeno izvajale svoje naloge na odprtem morju ali ob blokadi pred nasprotnikovimi pristanišči. Za taktiko britanske kraljeve vojne mornarice sta bila značilna osebna iniciativa poveljujočega kadra in vzorno poenotenje pogleda na taktiko vodenj bitke. V vseh bitkah tega časa so se Britanci odlikovali z visoko stopnjo usposobljenosti in izrazito ofenzivnim duhom. Poveljujoči kader je preko mnogih bitk pridobival bogate vojne izkušnje, ki jih je neprestano dopolnjeval. (Safonov, 1988 : 227)

Britansko kraljevo vojno mornarico je leta 1793, ob vstopu Velike Britanije v Prvo koalicijo, sestavljalo 150 vojaških ladij, od tega 115 linijskih, celotna koalicija pa je razpolagala s pomorsko silo 350 vojaških ladij. Skupaj je koalicijsko vojno ladjevje štelo 240 linijskih ladij. Velika Britanija je ob vstopu v koalicijsko vojno reorganizirala svojo vojno mornarico.

---

2. Vojna za špansko nasledstvo je trajal od leta 1701 do 1714, za avstrijsko nasledstvo od 1740 do 1748, Sedemletna vojna je potekala v času od 1756 do 1763, kolonialna vojna s Francijo, Španijo in Nizozemsko od 1778 do 1783 in vojna za osamosvojitvev Združenih Držav Amerike od 1778 do 1783.

Eskadram v njeni sestavi so bila zaupana območja interesa, znotraj katerih so izvajale operacije. Admiral Lord Howe je poveljeval eskadri 25 linijskih ladij, ki je imela nalogo izvajanja operacij ob francoski obali na Atlantiku. Njena naloga je bila onemogočiti ves francoski pomorski promet. Eskadra 25 linijskih ladij, pod poveljstvom admirala Lorda Hooda, je bila poslana v Sredozemlje, da prekine francoske pomorske komunikacije in da obenem podpira vojne operacije svojih zaveznikov, ki so se borili v Italiji proti francoski vojski. Eskadra 12 linijskih ladij, pod poveljstvom admirala Jervisa, je bila poslana v karibsko morje, kjer je imela nalogo zavzeti francoske kolonije, otoke Guadeloupe, Martinique, Santa Lucia, Tobago in Marija Galante. Rezervna eskadra 25 linijskih ladij pa je ostala v domačih vodah v rokavskem prelivu, da bi preprečila morebitne poskuse izkrcaja francoske vojske v Anglijo. (Bubnov, 1930 : 187)

3.1.2. Francoska vojna mornarica

V osemdesetih letih 18. stoletja je francoska vojna mornarica razpolagala z 80 linijskimi ladjami, 70 fregatami in korvetami in okoli 100 manjšimi vojnimi ladjami. To število ladij je Francija uspela zadržati do začetka francoskih revolucionarnih vojn. Revolucija je za potrebe vodenja svojih vojn angažirala svoje najboljše kadre iz vojne mornarice za izvajanje operacij na kopnem, s čimer je bila vojna mornarica oslABLJENA. V floti in bazah je zavladata anarhija, ladijske posadke niso več imele pravega nadzora, častniki na ladjah, ki so ponovno želeli vrniti disciplino na svoje ladje pa so velikokrat take poskuse plačali z glavo. Tako je leta 1792 v pomorski bazi Brest od 640 mornariških častnikov na svojih mestih ostalo le 210, ostali pa so v strahu za svoje življenje večinoma emigrirali. Revolucija je to težavo reševala tako, da je s svojih položajev umaknila vse kontrarevolucionarne častnike (plemiče) in na njihova mesta postavila bodisi mornariške podčastnike ali pa kar častnike rečne mornarice. Vendar pa dejstvo, da je bila moč francoske vojne mornarice močno načeta, ker so bili vsi naporu usmerjeni v kopenske operacije, ostaja. (Vasiljevič, 1975 : 71)

Francoska revolucija je tako uspela v zelo kratkem času uničiti lastno vojno mornarico, ki je bila v času vladavine kralja Ludvika XVI. še zelo močna. Zaradi pomanjkanja discipline in sredstev je bilo ladjevje slabo vzdrževano, v izropanih pristaniških skladiščih pa ni bilo lesa, vrvi in platna za jadra. Tudi kasneje, ko se je stanje v Franciji izboljšalo, se francoska vojna mornarica nikakor ni mogla postaviti na svoje noge.

Stanje v francoski vojni mornarici leta 1805 je lepo razvidno iz pisma poveljnika francoske vojne flote admirala Pierra Villeneuve vojnemu ministru, v katerem piše, da je stanje jamborov, jader in vrvi zelo slabo, še posebej pa je izpostavil moralno stanje častnikov in mornarjev v vojni mornarici za katerega trdi, da je katastrofalno. (Safonov, 1988 : 231)

Posadke na francoskih ladjah so bile slabo usposobljene, zato je ladjevje s težavo izvajalo tudi najlažje manevre na morju. Leta 1793 je Francija razpolagala s 76 linijskimi ladjami. Resda so bile francoske vojne ladje večje in bolj oborožene kot nasprotnikove, njene fregate so bile poleg vsega tudi hitrejšje, vendar pa je bilo celotno ladjevje v slabem stanju in brez potrebnega poveljniškega kadra. Že sama zaščita in obramba francoske obale se je pokazala kot težko izvedljiva naloga. Francija je uspela sestaviti dve eskadri. Prva je imela bazo v pristanišču Brest in je imela nalogo obrambe francoske obale iz strani Atlantskega oceana (25 vojaških ladij), druga eskadra, pa je imela nalogo braniti francosko sredozemsko obalo ter nudi podporo francoski vojski pri operacijah v Italiji. Njena baza je bila pristanišče Toulon, sestavljalo pa jo je vsega 20 bojnih ladij. Obe eskadri sta bili slabo opremljeni, maloštevilčne posadke pa so bile popolnoma demoralizirane in nedisciplinirane. (Bubnov, 1930 : 187)

3.1.3. Ruska carska vojna mornarica

Za razliko od britanske in francoske vojne mornarice, pa ruska carska vojna mornarica ni imela tako dolge tradicije pomorstva. Ob koncu 18. stoletja je predstavljala tretjo najmočnejšo vojno mornarico na svetu, katere temelje je postavil car Peter Prvi Veliki (1682-1725). Ruska vojna mornarica je po pomorski bitki za Gangut (Hanko) 7. avgusta 1714 prevzela oblast nad finskim zalivom in kasneje še nad celotnim Baltiškim morjem. V tej bitki je ruska flota pod poveljstvom admirala Fjodora Apraksina uspela premagati sicer manjšo a tehnološko naprednejšo švedsko floto. (Vasiljevič, 1975 : 71)

Ta bitka je bila le ena od mnogih, ki so potekale v Baltiškem morju v času Velike severne vojne (1700-1721), kjer so združene Rusija, Poljska in Danska hotele izkoristiti mladost takrat 16 letnega švedskega kralja Karla XII in izničiti švedsko dominanco na Baltiku. Leta 1725 je bilo v Rusiji že 25 ladjedelnic, ki so uspešno kopirale francoske in britanske vojne ladje. Carica Katarina II je v drugi polovici 18. stoletja nadaljevala z izgradnjo sodobne ruske mornarice. Njenim idejam in načrtom so sledili tudi naslednji ruski carji, kar pa ni veljalo za obdobje med njeno vladavino in vladavino Petra Velikega. (Dupuy & Dupuy, 1993 : 672)

Na prehodu v 19. stoletje je ruska vojna mornarica imela v operativni uporabi 60 linijskih ladij, ki so bile razdeljene v več flot, in sicer v najmočnejšo baltiško, črnomoško, kaspijsko, belomorsko in ohotsko floto. Največji floti sta bili črnomoška z bazo v pristanišču Sevastopol na polotoku Krim in baltška, ki je imela svoje matično pristanišče na otoku Kronstadt pred Petrogradom. Posadke na ruskih ladjah, tako iz eskadre admirala Ušakova, kakor tudi iz eskadre admirala Senjavina, so bile zelo dobro izurjene in vešče v izvajanju svojih nalog. Admiral Ušakov je bil poveljnik ruske črnomoške flote, admiral Senjavin pa poveljnik ruskega baltškega ladjevja. Odlika ruskih mornarjev je bila odlično upravljanje svojih ladij. Višji starešinski kader je bil dobro izobražen in si je nabral bogate izkušnje v vojnah s Turki na Črnem morju in s Švedi na Baltiku. Pomanjkljivost ruske vojne mornarice je bilo samo ladjevje, ki ga je bilo potrebno šele zgraditi. Ko je Rusija širila svoj interes na ostala evropska morja, je imela ruska vojna mornarica velike težave pri zagotavljanju prepotrebne materialne in tehnične zagotovitve za svoje ladje. Zato same eskadre, ki so priplule v Jadran ali Jonsko morje, niso mogle računati na sistematično in redno zagotavljanje logistične podpore. (Safonov, 1988 : 229)

3.2. LADJEVJE, OBOROŽITEV IN TAKTIKA NA MORJU NA PREHODU IZ 18. V 19. STOLETJE

Britansko–nizozemske vojne³ iz druge polovice 17. stoletja so pomembno vplivale na nadaljnji razvoj vonjih mornaric in pomorske strategije. Mednarodnopravni in vojaškopolitični rezultat britansko-nizozemskih vojn za prevlado na morju, nam nazorno kaže, kako pomemben vpliv ima lahko močna pomorska sila za zgodovino države. Tak primer je tudi Nizozemska, ki je bila zaradi dolgotrajnih vojnih spopadov finančno in ekonomsko povsem izčrpana. Taka Nizozemska ni bila več sposobna vzdrževati svoje močne vojne mornarice in je tako padla na raven drugorazredne države. Nizozemska si kasneje ni nikoli več uspela povrniti ekonomsko-političnega položaja, ki ga je imela prej. Vojne, ki sta jih Velika Britanija in Nizozemska bile med seboj, so bile ekonomske narave in prav močna pomorska sila, ki zagotavlja varne pomorske komunikacije, odpira pot širjenju pomorske trgovine, ki tako povečuje blagostanje v državi. (Prikril, 1980 : 190)

Že v zgodnjem 17. stoletju je bil razvoj taktike na morju v domeni britanske vojne mornarice. Velike linijske ladje so bile oborožene s topovi, razporejenimi na celotnem ladijskem boku nad vodno gladino, kar je omogočalo streljanje iz vseh topov hkrati v salvi in tako povzročiti največje možne izgube nasprotniku. Tudi taktična dovršenost britanskih mornariških častnikov je bila na zelo visoki ravni. Presenetljivo pa je dejstvo, da nobena od takrat velikih vojnih mornaric dolgo ni sledila britanskemu zgledu. (Dupuy & Dupuy, 1993 : 581)

Poleg novega načina taktičnega bojevanja na morju, hkratnega izstreljevanja topniških salv iz celotnega boka ladje, so Britanci predstavili še eno domiselno rešitev, ki je pripomogla k njihovim uspehom v pomorskih bitkah. Gre za vravno vpetje palubnih topov.⁴ S pomočjo vravnega vpetja je posadka, ki je rokovala s topom, tri tonski top po strelu hitro ponovno napolnila, ga pripravila za delovanje in ponovno potisnila nazaj v strelsko lino. To je omogočalo hitrejše in za posadko varnejše polnjenje. Dotedanji topovi so bili trdno vpeti v pregrade, ki so tako onemogočale odmik topa. (Dupuy & Dupuy, 1993 : 581)

---

3. Dejansko gre za tri vojne in sicer: Prva britansko–nizozemska vojna od 1652 do 1654, Druga britansko–nizozemska vojna od 1665 do 1667 in Tretja britansko–nizozemska vojna od 1672 do 1674.

4. Palubni top je bil glavno orožje vojnih ladij. V povprečju so palubni topovi tehtali približno tri tone, kar pa je bilo odvisno od kalibra in dolžine cevi. Top sta sestavljala dva osnovna sestavna dela. To sta bili cev in lafet. S palubnim topom je rokovala posadka 6-8 ljudi.

Tako fiksirani topovi so v bitki onemogočali hitro ponovno polnjenje. Britanska vojna mornarica je s pridom izkoristila novo znanje, ki je omogočilo izstreljevanje več salv v vzporedni plovbi. Ta tehnološka novost je pripeljala do novega koncepta taktične uporabe bojnih ladij, ki jo imenujemo *linijska formacija*. Gre za plovbo celotnega ladjevja v eni sami koloni, s predpisanimi intervali, s čimer so dosegli maksimalno ognjeno moč na ladijskem boku in istočasno maksimalni nadzor v urejeni formaciji. Težava se je pokazala v velikem številu ladij, ki so bile raztegnjene v več navtičnih milj dolgi koloni. (Dupuy & Dupuy, 1993 : 581)

Ognjena moč bojnih ladij, ki so sestavljale jedro vojnih mornaric, se je občutno povečala, predvsem s pojavom dvopalubnih ladij oboroženih s 74 do 80 topovi in kasneje še s tropalubnimi ladjami, ki so bile oborožene s 100 do 110 topovi. Ladje, ki so izvajale neposredni boj z nasprotnikom, so dobile naziv *linijske ladje*. Pojavili so se novi tipi ladij, ki so bile po svojem namenu razdeljene v več kategorij. Največje ladje so bile tako imenovane linijske ladje in njihov namen je bil neposredni boj iz linijskega razporeda, fregate so bile namenjene izvidniškemu in patroljnemu delovanju, lahke korvete pa so bile večinoma podvržene zaščitnemu patroljiranju bojne kolone. Iz sestave vojnih mornaric so bile popolnoma izpodrinjene trgovske ladje, ki so jih nekdam oboroževali za potrebe pomorskih spopadov. (Prikril, 1980 :)

Taktično so se flote delile na eskadre⁵ (običajno dve do tri), te pa so se naprej delile na določeno število manjših eskader ali skupin, sestavljenih iz 5 do 10 linijskih ladij in njim pripadajočemu spremstvu. Eskadram so praviloma poveljevali admirali.

Togo bojevanje ladjevja v linijski plovbi, se je kot pravilo pomorskega bojevanja zadržalo vse do druge polovice 18. stoletja, ko si je nova generacija britanskih mornariških častnikov drznila razbiti dotedanje klišeje in v mornariško taktiko vpeljala nove zamisli.⁶

---

5. Pomorska eskadra predstavlja organizacijski del flote in je formirana iz več ladij različnih kategorij, njen namen pa je izvajanje nalog večjega pomena tako v vojni kot v miru. Navadno so se imenovale po nalogi, interesnem območju, zaporedni številki ali pa kar po poveljujočem admiralu. Eskadre se naprej delijo v divizije vojnih ladij in flotilje. V manjših vojnih mornaricah so se eskadre istovetile s flotami, saj sta udarni in obalno zaščitni del plula skupaj.

6. Zapustiti organizirano linijo in se s premcem usmeriti direktno v nasprotnika, ga obpluti iz strani krme, nanj izstreliti nekaj salv, ga tako onesposobiti in obenem utrpeti kar se da majhne izgube.

Manever kot združitev taktične uporabe premika in ognja na bojišču, je zaznamoval obdobje druge polovice 18. stoletja, tako na morju kot na kopnem. Moč manevra se je pokazala kot ključna v bitkah tega obdobja, čemur pa sta v večini botrovala razvoj in izpopolnjevanje oborožitve in tehnike in smotrna uporaba le teh na bojišču.

Manever kot taktični postopek je bil prisoten pri vseh treh velikih spopadih tega obdobja, tako v sedemletni vojni (1756-1763), kot v vojni za samostojnost Združenih držav Amerike (1775-1783) in francoskih revolucionarnih vojnah (1791-1800). Rezultat omenjenih vojn in njihovih dodatnih operacij je bil uničen francoski kolonialni imperij v Severni Ameriki in Indiji, njegovo mesto zavzame britanski imperij, na območju Severne Amerike pa je ustanovljen nov mednarodni subjekt, Združene države Amerike. Kljub upadu kolonialne moči pa je Francija prevzela vlogo vodilne kopenske sile v Evropi. (Dupuy & Dupuy, 1993 : 728)

Klasifikacija in razlikovanje vojnih ladij, ki je bila poznana že v 17. stoletju, se tudi kasneje v zaključku 18. stoletja ni veliko spremenila. Flote tega obdobja so v veliki meri bile sestavljene iz dvopalubnih linijskih ladij oboroženih s 74 topovi. Izkušnje so pokazale, da ta tip bojne ladje streže z najboljšim razmerjem med veliko ognjeno močjo in manevrskimi sposobnostmi. Tri palubne bojne ladje so po pravilu bile admiralske ladje in so sestavljale vsega 8 – 10% ladjevja v posamezni floti, kljub temu da je njihovih 110 – 120 topov zagotavljalo veliko ognjeno moč. Nižjo kategorijo vojnega ladjevja so predstavljale fregate, ki so se delile naprej v dve podkategoriji. Za potrebe izvidništva in zaščite trgovskih plovnih poti so se uporabljale "težke" fregate. Te so bile oborožene z 40 – 44 topovi. Lahke fregate, pa so navadno bile oborožene z 28 – 32 topovi. Njihove naloge v flotah so bile izvidniško križarjenje na odprtem morju, obramba obale in patroljiranje obalnega področja. (Bubnov, 1930 : 180)

V času sedemletne vojne na morju od leta 1756 do 1763, sta dva dogodka še posebej usmerjala častnike v procesu odločanja med bojevanjem na morju. V bitki za avstrijsko nasledstvo pri Toulonu 22. februarja 1744 je poveljnik britanske sredozemske eskadre admiral Mathews s svojo eskadro 28 linijskih ladij izvajal blokado toulonskega pristanišča. Iz tega pristanišča so španske transportne ladje vozile vojsko na italijansko fronto proti avstrijskim četam. Transporte je ščitila francoska vojna mornarica. Britanci so do tedaj blokirali Toulon že dve leti. Omenjenega dne pa je iz Toulona izplula eskadra 27 francoskih in španskih linijskih ladij in Britance ujela nepripravljene za boj. Z malimi žrtvami na obeh straneh in velikim moralnim porazom Britancev je špansko-francosko ladjevje uspelo pripluti v Barcelono. Proti admiralu Mathewsu in njegovim častnikom je bil izpeljan sodni proces, kjer

so jim sodili zaradi kršitev, ki niso bile v skladu s pravili vojne znanosti (ukazan je bil napad ne glede na to, da ladje še niso bile razporejene v kolono). Admiral Mathews je bil sramotno odstavljen iz aktivne službe. Dogodek je močno odjeknil med poveljniškim kadrom v operativnem ladjevju. Nekaj let pozneje, med bitko pri Menorci, se je admiral Byng znašel v podobnem položaju, vendar je tokrat on s svojo eskadro bil v vlogi branilca. Čelna skupina ladij se je zaradi slabega vetra znašla v težavnem položaju. Byng je ironično bil član vojnega sodišča, ki je obsodilo Mathewsa. Sam se je tokrat ravnal po predpisih in ni v pomoč poslal jedra svojega ladjevja, ker ladje niso bile pravilno razvrščene. Minilo je veliko časa, preden so ladje bile ustrezno razvrščene, medtem pa je francoska eskadra opravila z britansko predhodnico in francoski vojski omogočila izkrcanje in osvojitve trdnjave na Menorci. Britanci so tako izgubili svojo bazo v Sredozemlju. Admiral Byng je po tej bitki moral pred vojno sodišče, ki ga je obsodilo na smrt. Na dlani je, da so se birokrati v mornariškem vrhu ustrašili, da bi se pokazal pravi razlog poraza na Menorci. To pa je bilo zahtevano brezpogojno spoštovanje predpisov. (Bubnov, 1930 : 178)

Postopka proti admiraloma Mathewsu in Byngu sta imela hude posledice. Zaradi njih je v britanski vojni mornarici zavladal formalizem in z njim povezano rutinsko izpolnjevanje predpisov, kljub izkušnjam, ki so jih učile drugače. Škodljivost formalizma je tudi pomenila padec v moči britanske vojne mornarice. (Bubnov, 1930 : 179)

Izkušnje iz vojne za osamosvojitve Združenih držav Amerike so narekovale preobrat v miselnosti takratnih mornariških častnikov. Prišlo je do radikalnega odmika od formalizma, ki so ga zahtevali predpisi spopadov na morju. Omenjena vojna je nazorno pokazala pomembnost izkušenj in priznavanje novih načel vojaške pomorske veščine. Častniki, ki so si v tej vojni nabrali veliko izkušenj, so kasneje usposabljali novi val mornariških častnikov tako v Veliki Britaniji, kot v Franciji.

Pionirji novega načina razumevanja vojaške pomorske veščine in usposabljanja vojaške pomorske strategije so bili v Franciji admiral Pierre Suffren⁷ in v Veliki Britaniji admirala John Clerk⁸ in Jervis.

---

7. Admiral Pierre Suffren (1729 – 1788) se je v bitkah z Britanci v indijskem oceanu izkazal kot agresiven in odločen. V svojih spopadih z Britanci je razblinil dogmo linijske taktike in tako vplival na »renesanso« v vojaški pomorski veščini.

8. Proti formalizmu v britanski vojni mornarici se je zavzemal tudi admiral John Clerk v svoji razpravi »An essey on Naval Tactics«, ki je bila objavljena leta 1782 in 1790. Spodbujen k razpravi zaradi tragične usmrtitve admirala Bynga, je na osnovi analize 14 pomorskih bitk utemeljil negativne strani formalistične taktike in se zavzemal za bolj elastičen bojni razpored eskader, spodbujal je k prebijanju nasprotnikove kolone in zavzemanju položaja z obeh strani nasprotnika. Rdeča nit njegovih raziskav pa je bila ponovno zaupanje v taktično zrele odločitve poveljujočih na ladji in spodbujanje k iznajdljivosti in pretkanosti v boju.

Intenzivno usposabljanje je močno dvignilo raven izurjenosti topniških posadk. Posadke so v kratkem času tako napredovale, da so bile sposobne opravljati svoje delo veliko hitreje in kvalitetnejše od vseh ostalih mornaric.⁹ Admiral Jervis je pozorno preučeval pomembnost manevra na morju. Zato je britanska vojna mornarica stalno urila večino manevra na morju. S tem je dosegel, da so se bili Britanci sposobni boriti v najtežjih vremenskih razmerah. Poleg tega pa je v britansko vojno mornarico vpeljal še železno disciplino na ladjah.

Admiral John Jervis je bil tisti, ki je iz britanske vojne mornarice izkoreninil formalizem¹⁰ in izobrazil vrhunski častniški kader, ki je realno dojemal vojaško pomorsko veščino. Po tej reformi britanske vojne mornarice je le-ta ob koncu 18. stoletja predstavljala vzor za vojaški pomorski instrument.

Vojna mornarica Ludvika XVI. se je soočala s podobnimi reformami kot britanska. Tudi francosko reformo so vodile izkušnje iz vojne za osamosvojitve Združenih držav Amerike. Tako je francoska vojna mornarica v predrevolucionarnem času predstavljala realno protiutež britanski, a je revolucija poskrbela, da se je tehtnica sprevrgla na britansko stran.

Revolucija v Franciji je v zelo kratkem času praktično izničila bojno moč svoje vojne mornarice. Vpliv hitrega širjenja revolucionarnih idej je pripeljal do rušenja discipline na ladjah. Posadke so nezadržno odpovedovale poslušnost svojim častnikom, nemalokrat se je zgodilo, da so posadke na ladjah svoje častnike kar usmrtile, vse v imenu revolucije. Posledica takega ravnanja je bila zamenjava kar 80% častniškega zbora, pretežno aristokratskega, ki je večinoma pobegnil v tujino. Vojna mornarica je tako ostala brez vodstvenega kadra, tako je ostala brez znanja, potrebnega za uspešno upravljanje ladjevja in vojne mornarice. Tudi ladjedelnice, vojna pristanišča in skladišča so bila v slabem stanju in vse skupaj je seveda vplivalo na pomorsko vojskovanje in s tem tudi na dogodke, ki so se odvijali na kopnem.

---

9. V bitki pri rtu São Vicente 14. 02. 1797 so se britanske topniške posadke izkazale v izstreljevanju salv iz celotnega boka linijskih ladij, saj so svoje delo opravljali šestkrat hitreje kot posadke na španskih ladjah.

Manevriranje ladje je na prehodu iz 18. v 19. stoletje zahtevalo veliko spretnosti poveljujočega in izurjenosti tistega dela posadke, ki je upravljal ladjo. Razpoložljivih je bilo zelo malo natančnih in zanesljivih pomorskih kart. Na splošno pa so bile pomorske karte nenatančne. Veliko koordinat je bilo napačnih, manjši otoki in čeri pa po pravilu niso bili vrisani v karte. Eskadre so premostile to težavo tako, da so v svoje vrste vpeljale tako imenovane domače pilote, kapitane manjših plovil, ki so odlično poznali lokalno morje in obalo. Naloga pilota je bila vodenje ladje v obalnem pasu, od poveljujočega ladje pa se je zahtevalo samo površno poznavanje območja plovbe. Avstrijska vojna mornarica, ki je dobro poznala Jadran, je leta 1803 v Pravilih ladijske službe zapisala, da mora na vsaki vojni ladji biti domači pilot. (Safonov, 1988 : 241)

Plovna hitrost ladij na jadra ni bila odvisna samo od vetra, ampak tudi od oblike trupa ladje in od poraščenosti trupa s školjkami. Zaradi tega so del trupa, ki je bil pod vodno gladino, obložili z bakrenimi ploščami, ta je v morski vodi oksidiral in školjke so zaradi tega odpadle. Povprečna hitrost linijskih ladij tega časa je v močnem vetru znašala 8 vozlov, v enakem vetru je bila plovna hitrost fregat med 10 in 12 vozli. Ob slabem vetru so ladje v morje spuščale reševalne čolne, ki so služili kot vlačilci. Enaka tehnika je bila uporabljena med plutjem skozi ožine. Tudi v slabih vetrovnih pogojih so med samo bitko čolni-vlačilci obračali ladje z bokom proti nasprotniku, da bi z enkratno salvo dosegli čim večji učinek.

V 18. stoletju se je **ladijsko topništvo** zelo malo razvijalo in izboljševalo, saj metalurgija in kemijska tehnologija nista vidnejše napredovali. V tem času se je pojavila le ena vrsta novega kratkega topa relativno velikega kalibra – *karonada*. Tako se domet ladijskega topništva ni dosti spreminjal, ostal je relativno kratek. Palubni topovi so imeli učinkovit domet do 500 metrov (odvisno od količine smodniškega polnjenja), medtem, ko so karonade lahko učinkovito delovale na razdaljah do 300 metrov. (<http://www.nelsonsnavy.co.uk>)

Ladijsko topništvo se je delilo v razrede in sicer po teži izstrelka, ki ga je dotični top uporabljal. Spodnja paluba linijskih ladij je bila oborožena z baterijo topov 36 funtov, sredinske palube tropalubnih linijskih ladij so bile oborožene s 24 funtnimi topovi, zgornje palube linijskih ladij pa so bile oborožene z 18 funtnimi topovi. Na samem krovu pa so bili razporejeni pomožni topovi manjše moči od 4 do 12 funtov. (Prikrič, 1980)

Velikost oz. kaliber topa je bil opredeljen s težo topovske krogle merjeno v funtih.¹⁰

---

10. Velikokrat utežna mera funt med državami ni bila usklajena, zato se je kaliber topa ob isti oznaki v funtih nekoliko razlikoval.

Posamezne vrste topov so imele posebna imena:

- *Spingarda* je bil lahek top s kroglo težko funt in več.
- *Palkonet* je bil lahek top z dolgo cevjo in kroglo težko od pol do 4 funtov.
- *Karonada* je bil top velikega kalibra, običajna krogla je bila težka 32 funtov, izjemoma pa celo 64 funtov in več. Značilnost je bila kratka cev, dolžine okoli 7 kalibrov, maksimalni domet pa je bil 600 metrov, učinkovito pa je deloval na razdaljah do 300 metrov.
- Palubni topovi kalibra 6 funtov in več z dolgo cevjo so imeli dometa preko 1000 metrov, najboljši rezultati pa so bili doseženi na razdaljah do 500 metrov.

Povprečna posadka na topu je štela 6 do 15 ljudi. Uporabljale so se različne krogle, od polnih železnih krogel, žarečih krogel, do votlih krogel polnjenih s črnim smodnikom, uporabljale pa so se tudi karteče. Karteča je projektil cilindrične oblike, narejen iz kartona, polnjen z malimi železnimi kroglicami. Po izstrelitvi so kroglice letele v obliki ozkega konusa. Karteča se je uporabljala za uničevanje nezaščitene žive sile na obali in posadke na palubi nasprotnikove ladje. Za rušenje jambora in trganje jader se je uporabljal poseben projektil. Gre za dve krogli povezani z verigo, ki so ju istočasno izstrelili iz dveh sosednjih topov. (Safonov, 1988 : 243)

Teža krogle		Φ krogle / kaliber cevi		Teža smodniškega polnjenja	Teža topa
Funti	Kilogrami	Palec	Milimeter	Kilogram	Kilogram
68	30,9	8	203	12	2700
42	19,1	7	170	9	2000
32	14,5	6,4	160	8	1800
24	10,9	6	150	7	1700
18	8,2	5,2	135	6	2200
12	5,5	5	127	4	1800
9	4,1	4,2	105	3	1500
6	2,7	3,7	95	2	1000
4	1,8	3,5	90	1,3	800
1	0,5	2	50	0,2	230

Tabela 3.2.1: Topniški podatkovnik britanske kraljeve vojne mornarice

Vir: (1988): Ratovi na Jadranu 1797-1815, Mornarički glasnik JRM, sveska 37, Beograd

4. RUSIJA V BOJU ZA PREVLADO NA ČRNEM MORJU IN BALTIKU

Rusija je v drugi polovici 18. stoletja žela številne uspehe na Baltskem morju, kjer je od Švedske počasi prevzemala vodilno vlogo. Rusija pa si je želela svojo premoč prenesti tudi na jug. Želela je še en izhod na morje, tokrat na Črno morje, kjer pa je vedno vladalo turško cesarstvo.

Leta 1783 so ruske oborožene sile vstopile v dotedaj avtonomno območje Krim, kjer so zgradile prvo črnomoško vojno pristanišče bodoče črnomoške flote v Sevastopolu. Rusi so v tem času zaradi neizkušenosti lastnih admiralov najemali tuje, da so jim vodili eskadre. Rusija je z veliko naglico gradila novo vojno mornarico, kjer so jim v veliki meri pomagale izkušnje iz Baltika.

S petimi linijskimi ladjami, 20 fregatami, 70 malimi topovnjačami na vesla in skupno 1100 topovi pod poveljstvom nemškega kontraadmirala Nassau-Siegena in britanskega kontraadmirala Paula Jonesa, je ruska črnomoška flota leta 1788 napadla turško trdnjavo Očakov ob izlivu reke Dnjeper v Črno morje, v njem pa je bilo zasidrano skoraj celotno turško ladjevje pod poveljstvom admirala (kapudan paša) Hasana.

Da bi preprečili izplutje Turkom, so Rusi v skritem rokavu Dnjepra zbrali svoje ladjevje, v kraju Kinburn, ki leži nasproti Očakovske trdnjave, pa so vkopali težke topove in tako nadzirali celotni zaliv. 28. junija 1788 je kapudan paša Hasan skušal s svojim ladjevjem izpluti na odprto morje, a je bilo rusko topništvo tako uspešno, da so bili Turki prisiljeni v umik nazaj v Očakov. Naslednji dan je turška flota ponovno poskusila s prebojem. Že samo topništvo s kopnega pri Kinburnu je Turkom povzročila velike izgube, v bitko se je vključilo še rusko ladjevje, ki je izplulo iz skritega rokava na Dnjepru. Ruska cena za to zmago je bila vsega 100 ubitih, ki so večinoma bili člani posadke edine potopljene fregate, na drugi strani pa so Turki utrpeli velike izgube med mornarji, potopljenih je bilo veliko ladij, od tega 10 linijskih. (Bubnov, 1930 : 182)

Leta 1790 je poveljstvo nad rusko črnomoško floto prevzel ruski kontraadmiral Ušakov. Do konca junija 1790 je Ušakov z eskadro hitrih fregat napadel turška pristanišča Anapa na severni črnomoški obali in pristanišči Sinope in Samsun, ki ležita ob južni obali, obe pa sta bili že na turškem ozemlju. Sledilo je več manjših bitk v Črnem morju, v katerih je blestela ruska črnomoška flota. Kontraadmiral Ušakov je izvojeval konec vojne, v kateri je bila turška vojna mornarica v Črnem morju težko poražena. Vojna se je formalno končala z mirom v Jasiju, s katerim si je Rusija pridobila del severnega obrežja Črnega morja. V celotni vojni

ruska črnomska flota ni izgubila niti ene bitke, kar je za Rusijo pomenilo izpolnitev zastavljenega cilja in to je bil prevzeti nadzor nad Črnim morjem. (Prikril, 1980 : 197)

Švedski kralj Gustav III je želel povrniti Švedski staro slavo in vlogo njene vojne mornarice v Baltiškem morju. Kralj Gustav III se je zavedal moči Rusije, ki je že nakazovala željo po prevladi nad Baltiškim morjem. Švedska seveda ni bila pripravljena odstopiti svojega primata na Baltiku in je hotela izkoristiti rusko osredotočenost na vojno s Turčijo v Črnem morju, verjeli so, da je ta vojna carici Katarini II dovolj zvezala roke, da ne bo imela moči, da se resneje spopade s švedsko vojno mornarico na Baltiku.

V začetku vojne leta 1788 sta si bili nasprotujoči strani skoraj enaki. Švedska je razpolagala s 26 linijskimi ladjami, rusko baltiško ladjevje jih je imelo v svoji sestavi 25. Obe vojni mornarici sta dobro poznali Baltiško morje, poznali sta taktični pomen širnih plitvin in zalivov. Zato sta obe vojni mornarici v svoji sestavi imeli še vedno veliko galej, ki so imele nizek ugrez in so omogočale bojevanje v priobalnem pasu, obenem pa so bile zelo okretne, ker se jih je poganjalo na vesla, kar je dajalo še posebno prednost v boju blizu obale. Tako Švedska kot Rusija sta imeli v Baltiku dve floti, eno sestavljeno iz linijskih ladij in fregat, drugo pa iz galej in ostalih manjših ladij. Švedska ni bila v pomorski bitki vse od leta 1715, Rusija pa se v Baltiku še sploh ni spopadla. 17. julija 1788 sta se sredi Finskega zaliva pri Hoglandu švedska in ruska vojna mornarica prvič spopadli. Cilj švedskega ladjevja je bil napad na rusko glavno mesto Petersburg in njegovo zavzetje. Švedski eskadri je poveljeval vojvoda Karel, brat Gustava III. Rusi so pravočasno izvedeli za švedske namere in Švedom nasproti poslali baltiško ladjevje. Tudi na Baltiku Rusi še niso imeli lastnega admirala, zato je Katarina II za poveljevanje nad baltiškimi ladjevjem najela britanskega admirala Greigha. Nasproti sta si stali številčno enakovredni eskadri s 15 oziroma 17 linijskimi ladjami in spremljajočim ladjevjem. Rusom je v bitki uspelo izpolniti nalogo. Švedska eskadra je bila ustavljena in se je vrnila v svoja oporišča. (www.jahl.de/rsn2002/history/svenskund.htm)

Zimo 1789/90 sta obe strani izkoristili za vzdrževanje in večanje obeh svojih flot na Baltiku, saj jima je led, ki je prekril Baltik, onemogočal izvajanje pomorskih operacij. Spomladi leta 1790 je švedska flota galej štela 349 ladij s skupaj 3.000 topovi in 21.000 možmi posadke, vojno ladjevje pa je sestavljalo 21 linijskih ladij, 8 fregat in 13 manjših vojnih ladij s 16.300 možmi. Floti je poveljeval vojvoda Karel, ki je bil neizkušen in slab poznavalec vojaške pomorske veščine. Zato je operativno poveljstvo nad vojno floto imel poveljnik admiralske ladje admiral O.H. Nordenskiöld. Poveljstvo nad floto galej pa je prevzel kar kralj Gustav III

sam. 13. maja 1790 so Švedi poskusili presenetiti del ruske vojne flote, ki je bila zasidrana v pristanišču Ravel (današnji Tallin), vendar je poskus spodletel zaradi izjemno slabega vremena. Ruska baltiška flota je bila stacionirana na dveh lokacijah, del flote je bil v pristanišču Ravel in drugi pred Petersburgom ob otoku Kronstadt. Švedi so na vsak način želeli prevzeti pobudo, njihov cilj je bil onesposobiti ali uničiti močnejšo od eskader ruske vojne flote, ki je bila na sidrišču pred Kronstadtom. 3. in 4. maja 1790 je tekla bitka pred Petersburgom, ki pa se je končala brez izrazitega zmagovalca. Švedi so bili prisiljeni v umik, ki pa je kasneje omogočil Rusom, da so združili obe eskadri za nadaljnje boje.

Švedi so se ponovnega napada lotili nekoliko bolj racionalno. Spremenili so taktiko. V pristanišču trdnjave Sveaborg so pustili linijske ladje in fregate, ki so nase navezale vso pozornost ruske baltiške vojne flote. Švedska flota galej pa se je združila in pripravljala v Svensksundu. (Slika 4.1.)

Slika 4.1.: Lokacija Svensksunda v Finskem zalivu
Vir: http://www.algonet.se/~hogman/symbol/k_fviken.gif

Rusi so s svojo floto galej, ki ji je poveljeval nemški princ Nassau-Siegen, vročično sledili svojemu švedskemu nasprotniku, in ko so v jutru 9. julija prispeli v Svensksund, so bile posadke na galejah že močno izčrpane. Ožina v pristopu k Svensksundu je Rusom oteževala manevriranje in zavzemanje ugodnega položaja za boj. Švedi so zelo spretno razvrstili svoje ladje med otoke in skalnato obrežje, s čimer so si zavarovali boke. Švedski boki so bili dobro pripravljene na morebitne napade in so kmalu uspeli izolirati rusko nevarnost iz boka. Tako je ladjevje iz levega boka uspelo obpluti ruske ladje in jih udariti s hrbta. Kmalu je sledil znak za umik ruskega ladjevja, ki pa je bilo v splošni paniki razbito na več manjših neorganiziranih skupin. Švedi so z lahkoto obvladovali situacijo in so kar po vrsti zajemali, onesposabljali in potapljali ruske ladje. Bitka pri Svensksundu je bila največja švedska pomorska zmaga in obenem tudi edini pravi poraz ruskega baltiškega ladjevja, a so bile posledice te bitke za Ruse usodne. Švedska zmaga je spremenila politično situacijo v regiji. Rusija se je umaknila za zeleno mizo in 14. avgusta 1790 je bil v Werweli podpisan mir. Bitka pri Svensksundu je šla v zgodovino kot zadnja velika bitka, kjer so bile uporabljene ladje na vesla. (www.jahl.de/rsn2002/history/svenskund.htm)

5. VOJNA V LETIH OD 1793 – 1801

5.1. Prva koalicijska vojna 1793

Kako zaustaviti širjenje revolucionarnih idej iz Francije v ostale evropske države? S tem vprašanjem so se srečevali prestrašeni fevdalni voditelji Evrope, ki so se povezali v koalicijo proti Franciji, da bi ustavili pohod meščanske revolucije. V koalicijo so se povezale Avstrija, Prusija in Španija. Za vstop v protirevolucionarno koalicijo pa se je Velika Britanija odločila leto kasneje, ko so francoske čete zavzele Belgijo. Razlog za vstop Anglije v vojno proti Franciji pa je bila skrb premiera Williama Pitta, da bo meščanska revolucija povzročila razcvet belgijskega gospodarstva in da bi morebitni preporod Antwerpenskega pristanišča ogrozil ugodni položaj Londonskega pristanišča. Velika Britanija je ob vstopu v koalicijo prevzela vodilno vlogo, njena vojna mornarica pa je kmalu popolnoma ohromila francoski pomorski promet. Vstopu Velike Britanije v zvezo 1. februarja 1793, je sledil še vstop Nizozemske. Prva koalicijska vojna je predstavljala začetek 22 let dolgega obdobja bojevanja med dvema svetovnima velesilama, eno kopensko in drugo pomorsko.

Britansko vojno ladjevje je prvo potezo potegnilo v Sredozemlju. Poleti leta 1793 je v Toulonu izbruhnila vstaja francoskih rojalistov proti jakobincem. Koalicijske čete so zavzele mesto, britanska vojna mornarica pa je mesto zaščitila z morja. V njihove roke je prišlo celotno francosko ladjevje, ki je bilo takrat zasidrano v pristanišču, med njimi je bilo tudi 30 linijskih ladij. Jakobinci so iz Pariza poslali čete, ki so po večmesečnem obleganju 17. decembra 1793 zavzele Toulon. Umik koalicijskih sil je bil tako slabo organiziran, da so za seboj v pristanišču pustile skoraj vse zajete francoske ladje (Pri zavzetju Toulona se je prvič izkazal 24-letni topniški poročnik Napoleon Bonaparte).

Leta 1794 je bila v Franciji zelo skromna letina, ki je ni bilo mogoče nadomestiti z uvozom od drugod. Hudo pomanjkanje hrane je francosko vlado prisililo, da je za pomoč zaprosila svojo staro zaveznico Združene države Amerike. Amerika je za Francijo organizirala konvoj 117 tovornih ladij, ki so jih napolnili z različnim blagom, večino tovara pa je bilo žito. Američani so sicer priskočili na pomoč, vendar niso mogli zagotoviti varnega prehoda konvoja preko Atlantika. Zaščito za konvoj si je Francija morala priskrbeti sama. Francija se je bala napada na konvoj in je v zaščito konvoja poslala eskadro kontraadmirala Villaret de Joyeusea. Britanci so v severnem Atlantiku v tem času imeli eskadro 26 linijskih ladij, Villaret de Joyeuseova eskadra pa je imela v svoji sestavi prav tako 26 linijskih ladij. (Prikrl, 1980 : 200)

28. maja 1794 je Villaret de Joyeuse na odprtem morju naletel na britansko eskadro. Konvoj 117 tovornih ladij pa je plul nekaj deset milj za zaščitno eskadro. Villaret de Joyeuse je vedel, da bo moral sprejeti boj z Britanci, če bo želel odvrniti njihovo pozornost od transportnega konvoja. Začela se je tridnevna bitka. Francoska eskadra se je požrtvovalno borila, ladje so bile močno poškodovane, a s tem konvoj še ni bil varen. V jutru drugega dne bitke je Villaret de Joyeuse izvedel taktični umik svojega ladjevja v nasprotno smer od plovbe konvoja. Britanci so mu sledili, to pa je transportnemu konvoju zagotovilo varen prehod južno od kraja bitke. Britanci so šteli bitko kot svojo veliko zmago. Zagotovo je bila bitka velik taktični uspeh britanske vojne mornarice, a strateško je ravnanje francoske eskadre v tej bitki pomenilo velik uspeh za Francijo.

Od začetka leta 1793 pa vse do konca leta 1795 je francoska vojna mornarica v več bitkah izgubila kar 35 linijskih ladij in 65 fregat, medtem ko so bile britanske izgube minimalne. Britanci so izgubili vsega 3 linijske ladje in 4 fregate. Čeprav so Francozi želeli britanskemu pomorskemu prometu nanesti kar največje izgube, jim je v teh treh letih uspelo uničiti vsega 2,5 % britanskega trgovskega ladjevja,¹¹ kar kaže v kako nezavidljivem stanju se je francosko vojno ladjevje nahajalo koncem leta 1795. (Bubnov, 1930 : 191)

Pod vplivom uspehov, ki jih je francoska armada imela na celini, je razpadla koalicija in dva člana koalicije sta bila prisiljena v združitev s Francijo. Nizozemska je to storila maja 1795, avgusta 1796 pa ji je sledila še Španija. Velika Britanija je sama nadaljevala vojno s Francijo. Tako se je začela dolgotrajna vojna dveh velikanov tistega časa. Ker sta Nizozemska in predvsem Španija razpolagali z velikima vojnima mornaricama, si je Francija, ki je vodila vse vojne operacije nove zveze, zagotovila zavidljivo pomorsko silo 135 linijskih ladij.¹² Velika Britanija je razpolagala s 125 linijskimi ladjami, od tega 88 v evropskih vodah, ostale pa so ščitile britanske kolonije ob indijski obali in v karibskem morju.

---

11. Ob koncu leta 1795 je britanska trgovska mornarica štela 16.728 ladij, z letnim prometom v letu 1789 44 milijona funtov, ki je v letu 1795 zrasel na 53 milijona funtov. Porast v prometu pa nam kaže, da francoski poskusi niso imeli večjega vpliva na britanski pomorski promet. Medtem ko je na francoski strani, ob koncu leta 1795 francoska trgovska mornarica štela le še desetino svoje velikosti iz leta 1789. Francija je v trgovskem prometu imela vsega 200 ladij, ki seveda niso mogle zagotavljati zadostnih sredstev za potrebe Francije.

12. V sestavi španske vojne mornarice je bilo okoli 50 večjih in močno oboroženih linijskih ladij, a so bile posadke na teh ladjah slabo izurjene in tako je bila dejanska moč španske mornarice šibkejša, kot je to kazala, medtem ko je bila Nizozemska mornarica manjša, a veliko bolje usposobljena in organizirana.

Velika Britanija se je tudi na domačem političnem prizorišču znašla v težkem položaju zaradi vse glasnejših revolucionarnih gibanj na Irskem in Škotskem. Francija je v teh gibanjih videla priložnost, da Veliki Britaniji zada smrtonosni udarec in si s tem zagotovi mirno doseganje vseh zelenih vojaško-političnih ciljev.

Jeseni 1796 je francosko vrhovno poveljstvo pričelo s pripravami za invazijo na Irsko in Škotsko. Načrt, ki so ga sestavili francoski admirali in generali je predvideval, da bo francosko-španska flota zagotovila premik francoske armade generala Hochea iz pristanišča Brest na Irsko, nizozemska flota pa je imela nalogo prepeljati francoske enote iz Teksela na Škotsko. Z zavzetjem Irske in Škotske bi francoske oborožene sile lahko izza hrbta napadle Anglijo. Ideje, ki so jih imeli snovalci invazije na Anglijo, so zajemale tudi izgradnjo predora pod Rokavskim prelivom, kar pa se je izkazalo kot nesmisel. Za izvedbo načrta izkrcanja na obalah Irske in Škotske bi Francija potrebovala veliko število ladij in močno spremstvo vojne mornarice. Francoska vojna mornarica je imela svoje eskadre, zaradi dolžine same obale, razporejene v več pristaniščih v Sredozemlju, na Atlantski obali in v Rokavskem prelivu. Eskadre na severu niso bile dovolj številčne, da bi lahko zagotovile zaščito transportnim ladjam in varno plovbo do obal Irske in Škotske. Da bi okrepili svojo floto v Rokavskem prelivu, so Francozi poslali na pomoč eskadro iz Sredozemlja, ki je bila v Toulonu in pa tudi špansko ladjevje, ki je bilo od leta 1796 priključeno francoskemu.

26. oktobra 1796 je španska eskadra, ki je štela 26 linijskih ladij, vplula v Toulonsko pristanišče, da bi se združila s francosko eskadro. Nova združena eskadra je tako štela 38 linijskih ladij. Kljub že pregovorni nesposobnosti francoskih in še posebej španskih admiralov, se je poveljnik britanske sredozemske flote¹³, admiral Jearvis odločil za umik iz Sredozemskega morja v Lizbono¹⁴, da počaka na okrepitev, ki so bile na poti iz Anglije.

---

13. Britanska sredozemska flota je takrat štela vsega 15 linijskih ladij, kar pa je bilo občutno premalo za uspešen napad na združeno francosko-špansko ladjevje, ki je bilo zasidrano v Toulonu.

14. Portugalska je bila v tem času zaveznica Anglije, zato so obstajala predvidevanja za francosko-španski napad na Portugalsko, kar pa se je kasneje izkazalo le za propagando, ki naj bi odvrnila pozornost Anglije od francoske invazije na Irsko in Škotsko.

5.2. Bitka pri rtu São Vicente (Slika 5.2.1.)

Združena francosko-španska flota je 1. decembra 1796 izplula iz Toulona in se napotila proti luki Brest, kjer so se zbirale sile za napad na Irsko. Eskadra francoskega admirala Villeneuveja je bila francoski prispevek v to floto. Šlo je za vsega 5 linijskih ladij. Ostalih 7 linijskih ladij je ostalo v Toulonu, ker zaradi pomanjkanja ljudi in sredstev niso bile pripravljene za plovbo.

Slika 5.2.1. Bitka pri rtu São Vicente
(vir: www.brooksartprints.com/BattleofStVincent.html)

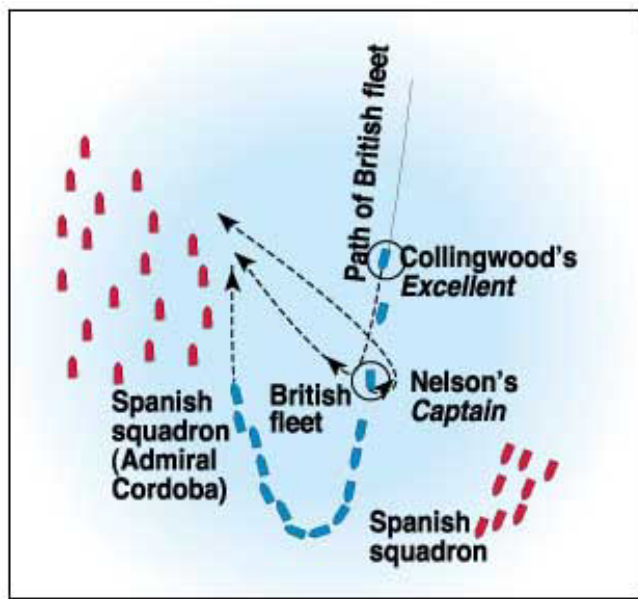
Francoska eskadra je spotoma zavila v špansko pristanišče Cartagena, da bi popolnila zaloge, medtem ko je špansko ladjevje nadaljevalo pot proti Gibraltarju.

Britanci so bili pravočasno obveščeni o premiku zavezniškega ladjevja, in so z nalogo, da prepreči španski floti nadaljevanje plovbe proti Brestu, poslali eskadro iz Lizbone. 18 januarja 1797 je britanska sredozemska eskadra admirala Jervis izplula iz Lizbone. Jervis se je zavedal zahtevnosti dane naloge, dobro je poznal razmerje sil med obema eskadrama¹⁵, a je zaupal v odločnost in izurjenost lastnih posadk, ki jih je sam uril in izpopolnjeval v delu in bojnih postopkih.

Medtem ko je pri rtu São Vicente britanska eskadra čakala na Špance, se jim je priključila skupina 5 linijskih ladij, ki so bile poslani iz Velike Britanije. 14. februarja 1797 je čakajoča britanska eskadra pri Gibraltarju opazila špansko ladjevje. Španci so zapluli mimo Cadiza in v precejšnjem neredu nadaljevali pot. Bili so prepričani, da jih številčno šibkejša britanska eskadra ne bo napadla. Admiral Jervis se je dobro zavedal, kaj se bo zgodilo, če španskemu ladjevju uspe pripluti v Brest in se združiti s francoskim ladjevjem.¹⁶

15. Ko je admiral Jervis 21. decembra 1796 vplul v Lizbonsko luko, je njegova eskadra štela vsega 11 linijskih ladij. Ob umiku iz sredozemskega morja je Jervisova eskadra v gibraltarski ožini naletela na neurje, ki mu je uničilo tri linijske ladje, četrta pa je nasedla v ožini reke Taga, ki vodi v Lizbono. Na drugi strani pa je močna francosko-španska flota v Toulonu imela 38 linijskih ladij.

16. Če bi španska flota uspešno priplula v Brest, bi Francozi razpolagali s približno 50 linijskimi ladjami, medtem ko je britanska eskadra v Rokavskem prelivu štela vsega 30 linijskih ladij. Večina od teh 30 linijskih ladij je blokirala pristanišče Bresta, saj so bili Britanci prisiljeni uporabljati velik del "domače flote" (home fleet) za blokado nizozemske flote v pristanišču Teksel in za zaščito pomorskega prometa, ki so ga redno napadali številni gusarji (courser), zvesti Franciji.

Slika 5.2.2. Prikaz bitke pri rtu São Vicente
 Vir: <http://www.edp24.co.uk/Content/Features/Nelson>

Admiral Cordoba, ni opazil velike šibke točke v svojem razporedu, ki ga je admiral Jervis videl kot priložnost. Jervis je želel izkoristiti nered v razporeditvi španskega ladjevja, še zlasti očitno odcepitev skupine sedmih ladij, ki je pohitela in bila daleč pred glavnino. Cordoba ni storil ničesar, da bi se ladje ponovno razvrstile in pripravile na morebitni spopad z Britanci. Admiral Jervis je usmeril svoj napad na področje med obema deloma razmaknjene španskega ladjevja. Jervis se je odločil, da bo napadel vsak del španske eskadre

posebej in močnejšega nasprotnika tolkel po delih. Jervisovo poznavanje vojne znanosti in realne presoje položaja vpletenih v bitko, se je izkazalo kot prednost.

Admiral Jervis je ocenil, da bi storil usodno napako, če bi eskadro popeljal v napad na manjšo skupino ladij. Zaradi razvrstitve ladij in smeri vetra, ki je pihal iz zahoda bi mu španska glavnina zanesljivo priplula za hrbet, kar bi ogrozilo končni uspeh. Sledil je ukaz, naj se kolona obrne proti zahodu v smeri proti močnejši skupini nasprotnikovega ladjevja. Jervis je z ukazom ostalim ladjam čakal, da linija pripluje med obe skupini španskega ladjevja. Šele takrat je Jervis ukazal dvig signala za spremembo smeri plovbe. Še preden je bila signalna zastava dvignjena, je ladja Culloden, ki je bila na čelu formacije, že sama začela manever obračanja na desno, ostale pa so ji sledile.

Poveljnik ladje Culloden kapitan Trowbridge je pravilno ocenil namero svojega admirala, kar dokazuje, da so britanski poveljujoči častniki enako ocenjevali situacijo kot sam admiral Jervis in so v danih pogojih videli isto rešitev za uspešno vodenje bitke. Jervisova taktična odločitev je kasneje postala knjižni primer "enotnosti doktrine" bojevanja na morju, zanimivo pa je dejstvo, da bi v času "formalizma" v britanski vojni mornarici tak poveljnik pristal pred vojnim sodiščem. Nova doktrina je dokazala, da igra enotnost v idejah zelo veliko vlogo, saj je ladjevje veliko močnejše, če vsi člani delujejo homogeno. (Slika 5.2.2.)

Komodor Horatio Nelson je poveljeval ladji Captain, ki je kot tretja iz začelja plula v britanski liniji. Nelson, ki je poveljeval začeljni skupini britanske eskadre, je opazil nenaden obrat proti vzhodu osmih španskih ladij, ki so bile na čelu odsekane od glavnine. Ni čakal na

povelje admirala Jervisa, ampak je takoj obrnil svojo ladjo in jo usmeril proti čelu španske glavnine, da ji prepreči nadaljevanje plovbe in tako zaščiti hrbet britanski koloni. Nelsonovemu maneveru sta sledila tudi kapitan Trowbridge s Cullodenom s čela kolone in Collingwood z ladjo Excellent, ki pa je bila zadnja v liniji. Nelson se je s Captainom preveč približal španskim ladjam, ki so izkoristile priložnost in ga začele obstreljevati. Nelsonova namera je sicer bila dosežena, Španci so sprejeli boj in opustili manever, a je bil zdaj Captain izpostavljen uničujočemu topniškemu obstreljevanju. Collingwood je s svojo ladjo vplul v medprostor med Nelsona in špansko ladjo São Nicolais, nanjo izstrelil salvo in jo prisilil v odmik, istočasno pa Nelsonu nudil prepotrebni oddih in zaščito. V želji, da bi se rešil, je São Nicolais naglo zavil v levo in pri tem trčil v sosednjo ladjo São Jose. Trk obeh ladij je povzročil gnečo in vsesplošno zmedo v španskem razporedu. Britanci so izkoristili zmedo in takoj naskočili in zavzeli štiri španske ladje. Admiral Cordoba je uvidel brezupni položaj, v katerem se je nahajala njegova eskadra. Da bi preprečil katastrofo in še večjo sramoto, je ukazal umik. Španska eskadra se je umaknila v Cadiz. Britanci so Špancem sledili in pred Cadizom postavili blokado. (Bubnov, 1930 : 198)

Španci so v bitki pri rtu São Vicente izgubili štiri linijske ladje, Britanci le eno. Sama bitka se je v zgodovino britanske vojne mornarice zapisala kot eden njenih največjih uspehov. Bitka je dokazala, da eskadre lahko dosežejo veliko moč in posledično tudi uspehe, če poveljujoči dosledno spoštujejo pomorsko vojno znanost. Izid bitke je bil neposredni plod dolgoletnega in neutrudnega prizadevanja admirala Jervisa, da izkorenini zastareli "formalni" pristop k bojevanju na morju. V svojih kapitanih je uspel vzbuditi potrebo po nenehni aktivnosti v boju, željo po osebni pobudi, ki pa je bila v skladu s pomorsko vojno znanostjo. Jervisovi kapitani so natančno razumeli pomembnost realne presoje situacije, gojili so enotnost pogledov na vodenje operacij, vedeli pa so, da je nasprotniku potrebno vsiliti lasten način boja.

Torej enotnost razumevanja vojne znanosti pri podrejenih, je poveljujočemu zagotovilo, da so se njegovi podrejeni v vseh situacijah ravnali kot bi bili poveljujoči. Istočasno pa daje veliko prostora za lastno iniciativo¹⁷, ki lahko ključno pripomore h končnemu uspehu. Tak primer v bitki pri rtu São Vicente je bila Nelsonova odločitev, da zapusti vrsto in sam prepreči španski glavnini, da nadaljuje plovbo. Nelsonova odločitev daje vtis brezumnega dejanja, vendar je kot vsi učenci Jervisove šole vedel, da mu bodo tovariši priskočili na pomoč, če jo bo potreboval. (Bubnov, 1930 : 200)

---

17. Srž osebne iniciative je v tem, da je poveljujoče osebje poučeno v tej smeri, da smejo uporabiti lastno presojo in prevzamejo iniciativo, tudi če še ni povelja poveljujočega. Prav posebno veljavo ima lastna iniciativa, ko denimo admiral nima pregleda nad celotnim bojiščem in nad dogodki na njem, kar seveda pomeni, da nima realnega pogleda na situacijo in ne more priti do optimalne rešitve.

Po bitki pri rtu São Vicente je britanski kralj admiral Jervis odlikoval s plemiškim naslovom *Lord of Saint Vincent*, komodor Horatio Nelson pa je bil povišan v čin kontraadmirala.

Po porazu v bitki pri rtu São Vicente, je Francija svoje pomorske ambicije še bolj usmerila v izkrcanje francoske armade na britanskem otočju. Da bi lahko posvetila vso svojo pozornost na vojno z Veliko Britanijo, je Francija 18. aprila 1797 podpisala mirovno pogodbo z Avstrijo. Po sklenitvi miru z Avstrijo je bil v Pariz poklican Napoleon Bonaparte, takrat že uveljavljeni vojskovodja francoske revolucije. Vlada mu je takoj zaupala nalogo, da prevzame poveljstvo nad francosko armado, namenjeno invaziji na Anglijo.¹⁸ Medtem so v Franciji že tekle obsežne priprave na vojno. Francoska severna pristanišča so se spremenila v velike ladjedelnice, kjer so se gradile transportne ladje za prevoz velike armade 70.000 mož (*l' Armee d' Angleterre*). Flotiljo transportnih ladij so imenovali "flotilja za invazijo", bolj znano pod imenom *boulonjska flotilja*. Ponovno se je pokazala že znana slabost francoske vojne mornarice. Njene eskadre so bile razporejene vzdolž celotne francoske obale, v Rokavskem prelivu, na atlantski obali in v Sredozemlju. Napoleon se je zavedal, da je za uspeh boulonjske flotilje potrebna močna zaščita linijskega ladjevja. Francoska vlada je za spremstvo invazijskega ladjevja odredila eskadro v Brestu.

Francoska vlada ni mogla računati na pomoč španskega vojnega ladjevja, ki je bila zasidrana v Cadizu, ki je bil pod blokado britanske eskadre admiral Jervis. Zato se je obrnila po pomoč k svojemu drugemu zavezniku, Nizozemski.¹⁹ Oktobra 1797 so Francozi zahtevali, da se nizozemska eskadra iz pristanišča Texsel, pridruži eskadri v Brestu. Nizozemci, pod poveljstvom admiral de Winterja, so se odzvali na francoski poziv in izpluli iz Texsela in vzdolž svoje obale nadaljevali pot proti Brestu. Britanska severnomorska eskadra, pod poveljstvom admiral Duncan, je morala zaradi nujnih vzdrževalnih del prekiniti z blokado Texela. Pred pristaniščem pa je ostala manjša skupina britanskih ladij, ki je imela nalogo opazovati aktivnosti nizozemske eskadre v Texelu. 9. oktobra 1797 je poveljnik te skupine kapitan Trollope poslal admiralu Duncanu obvestilo, da se Nizozemci pripravljajo na izplutje. Severnomorska eskadra je še istega dne odplula proti Texelu. Ob prihodu pred Texel so ugotovili, da nizozemske eskadre ni. Odpluli so proti jugu in 11. oktobra 1797 ob 07.00 ujeli Nizozemce v bližini majhnega pristaniškega mesta Camperdown. (<http://www.maritime-scotland.com>)

---

18. V letu 1797 je Republika Francija visoko častila dve izjemni vojskovodji, ki sta nehote "tekmovala" za prestižno mesto najbolj odlikovanega in priznanega visokega častnika v Franciji. To sta bila Napoleon Bonaparte in general Hoche, ki je bil do pomladi 1797 poveljujoči častnik v pripravah francoske armade za invazijo na britansko otočje. General Hoche je spomladi leta 1797 umrl za tuberkulozo, njegovo mesto pa je prevzel Napoleon Bonaparte.

19. V tem času se je Nizozemska imenovala Batavijska republika.

Nizozensko eskadro je sestavljalo 26 ladij različnih velikosti, od tega je bilo 14 dvopalubnih linijskih ladij (7linijskih ladij s 74 topovi in 7linijskih ladij s 64 topovi). Admiral de Winter je svojo eskadro formiral v dve vzporedni koloni. V koloni, ki je bila bližje Britancem, je imel vse linijske ladje in nekaj fregat, skupaj 17 ladij, preostalih 9 pa je bilo v drugi koloni. Ko je admiral Duncan opazil, da se nizozemska eskadra obrača proti plitvini,²⁰ je eskadri signaliziral formiranje v dve koloni. Severna je imela nalogo napasti nasprotnikov center, južna pa začelje. Okoli 12.30 je admiral Duncan signaliziral svoji eskadri, da prebije nasprotnikovi koloni, napade iz zavetrja in nadaljuje z bližnjo borbo.

Vojni mornarici v tej bitki nasprotujočih si strani sta sloveli po izurjenosti topniških posadk. Nizozemci so čas dolgotrajne pomorske blokade izkoristili za vzdrževanje stopnje usposobljenosti svojih posadk, a so med bitko naredili usodno napako, ko so usmerjali topniški ogenj neposredno v trup nasprotnika. Britanska eskadra v tej bitki ni izgubila niti ene ladje, medtem ko so se Nizozemci v Texel vrnili z 11 ladjami, 4 so bile potopljene, ostale pa so zajeli Britanci. (<http://www.maritime-scotland.com>)

11. oktober 1797 Nizozemska še danes šteje za črni dan v zgodovini svojega ladjevja, saj je takrat nizozemska vojna mornarica izgubila na svoji veljavi, ki je kasneje nikoli ni uspela obnoviti.

Napoleon, ki je osebno nadziral priprave na invazijo, je februarja 1798 obiskal vsa severna pristanišča. Ugotovil je, da priprave potekajo prepočasi, najbolj pa ga je skrbelo dejstvo, da je vojno ladjevje, ki naj bi zagotavljalo varen prehod preko Rokavskega preliva prešibko. Napoleon se je zavedal, da je ključ do prevlade v svetu prav Velika Britanija in njena vojna mornarica.

V Veliki Britaniji se je od leta 1750 hitro razvijala industrija in je podredila poljedelsko dejavnost industriji. To je pomenilo, da je bila Velika Britanija odvisna od svojih kolonij, od koder je dobivala hrano in surovine. Poljedelstvo se je krčilo zaradi rasti industrije in razlaščenja kmetijskih zemljišč za rejo ovac. Tako je britansko gospodarstvo ob koncu 18. stoletja hrano in surovine večinoma uvažalo, izvažalo pa končne izdelke svoje nove industrije, kar se je ujemalo s trgovanjem z britanskimi kolonialnimi posestmi. Britanska pomorska trgovina je doživela razcvet, kar najbolj nazorno kaže podatek, da je britanska trgovska mornarica leta 1795 štela 16.728 ladij, kar je bilo več kot so jih imele vse druge države na svetu skupaj.

---

20. Plitvina je značilnost nizozemskih pristanišč. Zato so Nizozemci gradili svoje ladje z nizkim ugrezom, da so te lahko nemoteno plule vzdolž celotne plitve nizozemske obale, obenem pa je plitvina zagotavljala varnost pred neposrednim bližnjim obstreljevanjem Britancev, ki z velikimi linijskimi ladjami niso mogli pluti v plitvini.

Napoleon je ocenjeval, da je šibka točka Velike Britanije ravno njena moč na morju. Vsa britanska trgovina je potekala izključno po morju. Napoleonove misli so bile usmerjene v vojno zoper britansko trgovsko mornarico, a je v svojih načrtih sprevidel, kolikšna pomorska sila bi bila potrebna za tak podvig. Potrebna bi bila veliko močnejša vojna mornarica, kot so jo potrebovali za zaščito boulonjske flote.

23. februarja 1798 je Napoleon poročal Direktoriju Republike, da bi bila invazija na Veliko Britanijo pretežka in preveč tvegana brez predhodne prevlade na morju. Predlagal je, naj se priprave za invazijo sicer pospešeno nadaljujejo, a hkrati naj francoske sile udarijo na vzhod, da ogrozijo britanski položaj v trgovini z Indijo. Direktorij Republike je sprejel vsa Napoleonova priporočila in mu zaupal nalogo priprave napada na Egipt, od koder bi lahko ogrozil najbogatejšo britansko kolonijo, Indijo.

5.3. Napoleonova ekspedicija v Egipt in pomorska bitka v Abukirskem zalivu

Napoleon je sam izdelal načrt za napad na Egipt, priprave pa so potekale v popolni tajnosti, ki jo je nadzirala protiobveščevalna služba francoske revolucionarne vlade. London je ves čas francoskih priprav živel v prepričanju, da Francozi nadaljujejo z obsežnimi pripravami za invazijo na Anglijo, kar jim je bilo tudi na očeh v vseh severnih pristaniščih na francoski obali. Dejansko pa je Francija vsa druga prizadevanja usmerila v Sredozemlje in v Egipt. Izkazalo se je, da Velika Britanija v Sredozemlju ni imela niti ene vojne ladje, ko so se Francozi pripravljali za svoj ekspedicijo v Egipt.

Ne glede na dejstvo, da Britanci niso bili prisotni v Sredozemlju, so Francozi imeli težave, ker so imeli premalo ladij za izvedbo ekspedicije v Egipt, ki je bila v prvi fazi pomorska operacija. Rešitev tega problema je Napoleon našel v podpisu pogodbe o sodelovanju na morju neapeljskim kraljem. Prvi sum je v Veliki Britaniji povzročilo sporočilo britanskega konzula v Livornu, da se v Toulonu zbira veliko število tovornih ladij, a je bila njihova naloga bila še vedno neznanka.

V začetku aprila 1798 je Napoleon izdal ukaz o pripravi eskadre 13 linijskih ladij pod poveljstvom admirala Francois Paula Brueysa, ki je imela nalogo zaščititi prevoz francoske ekspedicijske armade,²¹ namenjene v Aleksandrijo. Za izhodiščno pristanišče je bil določen Toulon.

---

21. Francoska ekspedicijska armada imenovana "l'Armée d' Orient", je štela 36.000 vojakov z vso potrebno opremo in 2000 kopenskimi topovi.

Napoleon je na različne načine prikrival svoje namere, med drugim je španskemu ladjevju v Cadizu dal navodilo, naj bo čimbolj dejavno v pristanišču in s tem ustvari vtis, da se pripravlja na izplutje. Admiral Jervis, ki je s svojo eskadro še vedno blokiral Cadiz, je po navodilih britanske vlade iz svojega ladjevja izločil manjšo eskadro.²² Vodstvo eskadre je zaupal kontraadmiralu Nelsonu, ki je vplul v Sredozemlje in 17. maja 1798 prispel pred Toulon. Nelson se je še istega dne moral zaradi neurja s svojo eskadro umakniti v zavetje na Sardinijo. 19. maja 1798 je iz Toulona izplulo preko 320 tovornih ladij²³ in njihova zaščita.

Nelson je še 17. maja 1798 pred Toulonom zajel francosko trgovsko ladjo in zvedel, da se v Toulonu zbirajo velike vojaške sile, ni pa uspel dobiti podatkov o francoskih načrtih. O tem je takoj poročal Admirality. Ko se je 31. maja ponovno vrnil pred Toulon, je opazil, da je pristanišče prazno. Francozom je prvi korak uspel, sicer po naključju, a vendar. Nelson je vedel, da Francozi pripravljajo veliko operacijo, vendar ni poznal ne naloge, ne lokacije. Začela se je dvomesečna igra mačke in miši v Sredozemlju. Poveljnik britanske sredozemske flote Admiral Jervis je po navodilu Admirality Nelsonu poslal okrepitev 11 linijskih ladij, ki so se Nelsonu priključile 7. junija 1798 in lov za francosko ekspedicijsko floto se je začel.

Nelson je domneval, da so francoske sile šle v Italijo, celo svetovalno pismo prvega Lorda Admirality je podpiralo njegovo oceno možnih nalog in lokacij Francozov.

9. junija 1798 je Napoleon napadel in zavzel Malto. Na Malti je pustil 4000 vojakov, ki so varovali to novo francosko oporišče in je po desetih dneh s preostankom ekspedicijske flote nadaljeval pot proti Aleksandriji. Britanci so od naključne trgovske ladje izvedeli, da je bilo francosko ladjevje videno, kako pluje v smeri proti Egiptu. Nelsonova eskadra je 28. junija priplula v Aleksandrijo, a na njegovo presenečenje v pristanišču ni bilo francoskih ladij. Nelson je bil prepričan, da je napačno presodil cilj francoskega pohoda in da je cilj Francozov Sicilija. Čas pred Bitko v Abukirskem zalivu je bil splet neverjetnih okoliščin in slučajev. Nelson še slutil ni, da je med plovbo proti Aleksandriji, prehitel francoski konvoj. Nobena stran v času plovbe proti Aleksandriji ni uporabljala izvidniških ladij in niti zavedali se nista položaja, v katerem sta se nahajali. (Bubnov, 1930 : 206)

---

22. V sestavi Nelsonove eskadre so bile tri linijske ladje in šest fregat.

23. Različni viri različno navajajo število transportnih ladij, ki je bilo uporabljenih za prevoz francoske ekspedicijske armade. Število tovornih ladij variira od 320, 338 pa vse do 400.

Ko Nelson v Aleksandriji ni našel francoske eskadre, je obrnil svoje ladjevje in odplul proti Siciliji naravnost proti Francozom. Veter je bil tokrat Napoleonov zaveznik. Njegova eskadra je plula z vetrom v hrbet, kar je pomenilo, da ga je Nelson imel v premec. Zaradi hitrejše plovbe proti Sardiniji je Nelson obrnil svojo eskadro in tako nenamerno Napoleonu prepustil prosto pot do Aleksandrije. Napoleon je prispel v Aleksandrijo 1. julija 1798. Ob izkrcanju je Napoleon izvedel, da je bila le tri dni pred njegovim prihodom v Aleksandrijo tam britanska flota. Tu pa se je končala sreča Napoleonove zaščitne eskadre.

Eskadri, ki je ščitila ekspedicijsko armado, je poveljeval admiral Francois Paul Brueys. Napoleon mu je ukazal, naj svojo eskadro spravi v varno zavetje utrjenega aleksandrijskega pristanišča. Brueys je sicer poskušal izpolniti Napoleonov ukaz, a mu plitvine pristanišča in globoki ugrez njegovih ladij tega niso omogočale.²⁴ Admiral Brueys si je izbral novo sidrišče v nekaj milj proti vzhodu odmaknjenem Abukirskem zalivu, kjer je našel zatočišče za 13 linijskih ladij in 4 fregate. (Slika 5.3.1.)

Admiral Brueys je vedel, da je nekje na morju britanska eskadra, zavedal se je možnosti nenadnega napada, a še vedno ni izvedel nikakršnih varnostnih ukrepov za zaščito svoje eskadre. Preseneča dejstvo, da svojih fregat ni poslal v izvidovanje. Vso francosko ladjevje je bilo na sidrišču v nezavarovanem zalivu ob otoku Abukir.²⁵ Brueys enostavno ni spoštoval osnovnih načel vojaške pomorske veščine, kar se je kasneje izkazalo za usodno.

Nelson je s svojo eskadro medtem zaman neuspešno mrzlično iskal francosko ladjevje na Siciliji. Kljub predvidevanjem Admiralitete in lastni presoji, da se francoska flota skriva na obalah Sicilije, je lov spominjal na preganjanje fantomskega nasprotnika, za katerega se je vedelo, da obstaja, vendar pa si ni vedelo, kje je.

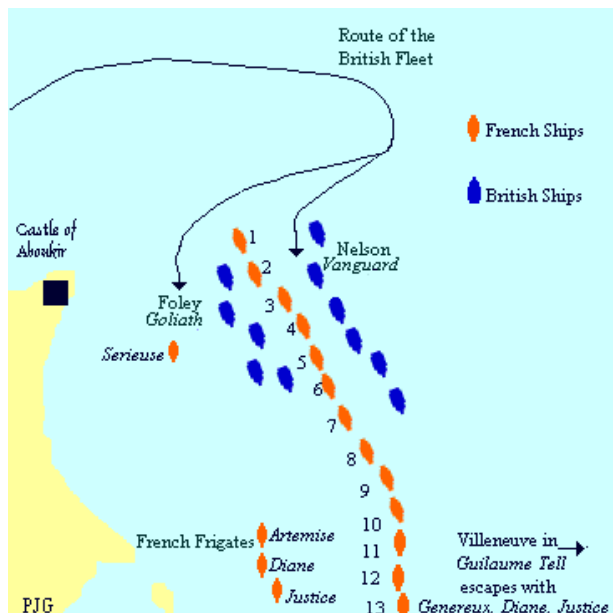

Slika 5.3.1. Obala Egipta
Vir: <http://www.napoleonguide.com/maps.htm>

24. Pristanišče v Aleksandriji je bilo dobro utrjeno in zavarovano z obalnim topništvom. Zakaj admiral Brueys ni ukazal pretovarjanja nepotrebne tovara iz vojnih na transportne ladje, da bi s tem zmanjšal ugrez svojim vojnim ladjam in jim omogočil mirno vplutje v plitvine Aleksandrije, ostaja neznanka. Tako pa je v Aleksandriji pustil celotno transportno floto brez kakršnekoli zaščite.

25. Ko je Napoleon izvedel, da se admiral Brueys ni držal njegovih navodil in da je francoska vojna flota zasidrana v Abukirskem zalivu, je tja poslal svojega pribočnika s sporočilom, da naj takoj zapustijo nezaščiten sidrišče. Podatki navajajo, da Napoleonov pribočnik ni nikoli prispel do francoske vojne flote, ker naj bi ga že prej ubili Arabci.

24. julija, torej pet dni po prihodu v Sirakuze na Siciliji, se je Nelson s svojo eskadro ponovno napotil proti Aleksandriji. 1. avgusta 1798 se je britansko ladjevje v popoldanskih urah pojavilo pred Abukirjem.²⁶ (Bubnov, 1930 : 209)

5.3.2. Bojni razpored obeh eskader

Vir: <http://www.nelsonsnavy.co.uk/broadside1.html>

sprejem boja na samem sidrišču.²⁷ Admiral Brueys je vseskozi podcenjeval drznost in odločnost britanskih poveljnikov. Sam ni ukazal takojšnjega zavzemanja bojnih položajev in priprave na boj, saj je bil prepričan, da v preostanku dneva in pred nočjo Britanci ne bodo napadli in tako zapluli v neznani zaliv²⁸.

Nelson ves čas približevanja Aleksandriji in Abukirju ni naletel na nobeno francosko izvidniško ladjo in zato je sklepal, da je ujel Francoze nepripravljene za boj. Ker je želel izkoristiti prednost presenečenja, se je brez oklevanja odločil napasti zasidrane francoske ladje. Odločitev je bila plod dolgotrajnih priprav in preigravanja različnih situacij, ki jih je Nelson izvajal s svojimi poveljniki, medtem ko je po Sredozemlju iskal Francoze in tako so Britanci imeli izdelan načrt napada v primeru, da naletijo na zasidranega nasprotnika. Nelson je točno vedel, kako bodo njegovi podrejeni ravnali in kaj se bo dogajalo v njegovi eskadri, ko bo izdal ukaz za napad. Kot je bilo že prej dogovorjeno, je Nelson na svoji ladji izobesil signal za napad in oznanil smer napada, ta pa je veleva napad na prednji in osrednji del zasidrane francoske eskadre.²⁹ (Slika 5.3.2.)

Francosko ladjevje je bilo na svojem sidrišču zasidrano v koloni. Kar 4000 mož posadke v času prihoda Britancev ni bilo na svojih ladjah. Nekaj jih je bilo na svojih položajih na samem otoku Abukir, kjer je admiral Francois Paul Brueys ukazal postavitev zaščitne obalne baterije lahkega topništva, da bi ščitilo prednji del zasidrane francoske eskadre, ostali pa so dopolnjevali zaloge pitne vode in hrane.

Torej, tudi če bi hoteli, Francozi ne bi mogli izpluti iz svojega sidrišča, vse dokler se posadke ne bi vrnila na svoje ladje. Brueys je takoj sklical svoj vojni svet, ki se je odločil za

26. Ker se otok Abukir nahaja ob vzhodnem rokavu Nila nekateri zgodovinarji imenujejo bitko v abukirskem zalivu tudi "Bitka pri Nilu"

Razmerje sil ob začetku bitke je bilo nekoliko na strani Francozov. Na sidrišču so imeli 13 linijskih ladij³⁰ in 4 fregate, skupaj oboroženimi z nekaj več kot 1200 topovi. Nelsonova eskadra je štela skupaj 14 linijskih ladij, od tega je uporabljal dve lažji linijski ladji kot izvidniško patroljne ladje. Na čelu britanske kolone je plula ladja Culloden, ki je ob vstopu v Abukirski zaliv nasedla v plitvini ob otočku Abukir in je tako postala svetilnik za ostale ladje, ki so postopno vstopale v zaliv. Pet ladij je zaplulo v območje med otokom in zasidrano eskadro in tako obkolilo francosko eskadro iz kopenske strani. Medtem pa je Nelson z drugo skupino britanskih ladij zaplul ob francoski eskadri z morske strani in tako z zunanje strani obkolil sprednji del in center francoske eskadre. Taktika, ki so jo Britanci uporabili, je bila preprosta, a je zahtevala veliko drznosti. Ko so britanske ladje dosegle želeni položaj, so spustile sidra s krme in ne premca, kot je to v navadi. Sidro iz krme je pomenilo, da sidro zaustavlja ladjo v smeri plovbe. V primeru sidranja iz premca bi se ladja obrnila okoli sidra, zavzemanje ugodnega položaja pa bi bilo časovno zamudno in nevarno. Britanci so stavili na več kart, poznavanje vojaške pomorske veščine, višji nivo izurjenosti posadk v delu na ladji in z orožji in na izkušnje poveljniškega kadra, ki so bile vse prej kot zanemarljive. (Prikril, 1988 : 208)

Britanci so se torej francoski eskadri približali s čela in na njih udarili z dveh strani hkrati. Čelo francoske linije je kmalu občutilo posledice Nelsonove taktike. Ko je bilo delo na čelu končano, so Britanci dvignili sidra, se premaknili v center francoske linije, spustili sidra in nadaljevali boj, v katerem so bili izrazito hitrejši in spretnejši. Kritični moment bitke se je zgodil okoli 20.00, ko je bilo čelo francoske eskadre že povsem uničeno. V zaliv so vplule tri zaostale ladje Nelsonove eskadre, ki so brez oklevanja napadle center francoske eskadre in se postavile v bližino ali celo neposredni stik z Orientom, admiralsko ladjo admirala Francois Paula Brueysa. Okoli 21.00 se je na Orientu razplamtel požar, sam admiral Brueys pa je bil smrtno ranjen, a je kljub temu vztrajal na poveljniškem mostu in poveljeval, čeprav je ostal brez obeh nog. Uro za tem je požar zajel skladišče smodnika in največjo ladjo francoske vojne mornarice je s posadko in admiralom Brueysom vred razneslo.

---

27. Mnenje večine poveljujočih častnikov francoske eskadre je bilo, da zaradi nepopolnjenih in slabo izurjenih posadk, le-te ne bi zmogle izvesti manever izplutja iz sidrišča in obenem sprejeti boja z Britanci, povrh tega pa ni bilo dovolj moštva, da bi istočasno upravljalo ladjo in topništvo na njej.

28. V tem obdobju je bilo le malo navtičnih kart, kjer so bile zarisane morebitne nevarnosti, ki ogrožajo plovbo, še manj pa jih je bilo opremljenih s hidografskimi značilnostmi, kot je plimovanje. Ne ena ne druga stran v tem času nista imeli takih kart.

29. Nelson je v času plovbe po Sredozemlju uporabljal dve svoji najlažji linijski ladji za izvajanje izvidniških nalog, saj fregat, ki bi navadno opravljale to delo ni imel v svoji eskadri. Obe izvidniški ladji in zadnja ladja iz britanske kolone so v Abukirski zaliv priplule skoraj dve uri po pričetku bitke.

30. Med njimi je bila tudi ena največjih linijskih ladij tistega časa, admiralska ladja francoske vojne mornarice 2,000 tonska l'Orient.

Začelje francoske eskadre, ki mu je poveljeval kontraadmiral Pierre-Charles Villeneuve ni sodelovalo v bitki. Resda zaradi zavetrja manever ne bi bil hitro izpeljan, lahko pa bi presekali pot zaostalim britanskim ladjam in jim onemogočili vključevanje v glavnino bitke. Tako pa je ob zori naslednjega jutra Villeneuve s preostalimi 4 celimi ladjami³¹ odplul iz Abukirskega zaliva na odprto morje.

Izgube, ki jih je v bitki v Abukirskem zalivu imela francoska vojna mornarica so imele daljnosežne posledice, saj so v eni noči izgubili kar 11 linijskih ladij in dve fregati, 1700 mornarjev je padlo, 1500 je bilo hudo ranjenih in kar 3000 zajetih. Zanimivo je, da Britanci v tej bitki niso izgubili niti ene ladje. Nenavadno je tudi, da se je britanska eskadra celo povečala. Gre za 9 linijskih ladij in 2 fregati, ki so jih Britanci zajeli, od tega pa so jih 5 odvlekli v svoja oporišča in jih tam popravili ter jih kasneje uvrstili v svojo vojno mornarico.³²

Nauk, ki ga daje bitka na Nilu, oziroma bitka v Abukirskem zalivu kaže, da se prava bojno moč oboroženih sil kaže v orožju in materialnih sredstvih, stopnji morale v enotah in stopnji izurjenosti enot v rokovanju in uporabi razpoložljivih sredstev v različnih vremenski in geografskih pogojih. (Bubnov, 1930 : 212)

Francoska eskadra je bila številčno močnejša od Britanske, tako po številu ladij in topov, kakor tudi moštvu. Borbenost Francozov in njihova morala sta bili na izjemno visokem nivoju, a so bile posadke tega ladjevja na hitro formirane. Posadke so bile povsem neizkušene, veliko težavo je predstavljala nedisciplina. Tudi oprema na ladjah je bila že v zelo slabem stanju, poveljujoči kader pa je bil v večini neizšolan, neodločen in omahljiv in ker poveljniki niso poznali pravil vojne veščine, so zelo slabo združevali vse elemente pomorskega bojnega delovanja.³³

---

31. Pierre-Charles Villeneuve je ob umiku iz Abukirskega zaliva poveljeval skupini 4 ladij, od tega sta bili dve linijski ladji in dve fregati.

32. V tem obdobju je bilo prevzemanje ladjevja pogosta praksa. Nepisano pravilo je tudi bilo, da je prevzeta ladja obdržala svoje krstno ime in tako se je lahko pripetilo, da so v nasprotujočih si vojnih mornaricah in imeli ladje z istimi imeni. Dogajalo se je celo, da sta si nasproti stali ladji z istim imenom, ena zajeta in druga kasneje zgrajena in imenovana po zajeti ladji.

33. Ko govorim o elementih pomorskega bojnega delovanja, imam v mislih razpoložljiva sredstva, stopnjo izurjenosti posadk, poznavanje meteorologije, poznavanje navtike, morala, itn. Francozi so velikokrat nasprotovali temeljnemu nauku vojne znanosti, ki jo je ravno Napoleon tako zelo spoštoval. Veliko načrtov je bilo preveč zapletenih in odvisnih od različnih slučajnosti, vojna znanost pa zahteva, da so načrti vseh operacij, še zlasti pomorskih, preprosti, kajti bolj ko je načrt preprost, večja je možnost za uspeh. Kot klasični primer Napoleonovega prezapletenega načrta, ki je podvržen slučajnosti, lahko omenim načrt za francosko invazijo Anglije in uporabo Boulonske flote.

Drži, da je bila britanska vojna mornarica v 18. in 19. stoletju težko premagljiva pomorska sila, vendar pa nam primer bitke v Abukirskem zalivu nazorno pokaže, da je bila bitka izgubljena, še preden se je začela. Če sem še malo bolj drzen v svojih videnjih, bi si upal trditi, da sta francoska revolucija in njene akcije glavni krivec za neuspehe francoske vojne mornarice. Bitka v Abukirskem zalivu je povzdignila novo zvezdo v vojaški pomorski zgodovini – admirala Horatia Nelsona. Ob izkoriščanju presenečenja in s koncentracijo sil na najmočnejšem delu nasprotnikove eskadre, se je admiral Nelson izkazal kot izjemno odločen poveljnik z izrazito sposobnostjo natančne presoje položaja.

Če se nekoliko osredotočimo na operacijo prevoza francoske ekspedicijske vojske v Egipt, lahko vidimo, v kakšen rizik se je Napoleon spuščal, pravzaprav kakšno srečo je imel, da mu je uspelo pripeljati svojo vojsko v celoti v Aleksandrijo. Napoleonova strategija je bila, da z različnimi diverzijami zagotovi varnost plovbe v smeri od Toulona do Aleksandrije. Naj spomnim na aktivnosti, ki so jih Francozi izvajali, da bi odvrnili pozornost Britancev od Sredozemlja in morebitnega odkrivanja, kaj se pripravlja v Toulonu. Boulonska flota, ki se je pripravljala za izvedbo invazije na Škotsko in Irsko, je v svojih pristaniščih povečala aktivnosti, prav tako je to veljalo za špansko ladjevje, ki se je nahajalo v Cadizu, vse da bi Britanci mislili, da se pripravlja invazija na Škotsko in Irsko. Vse te diverzije pa so bile zelo kratkega roka, saj so Britanci kmalu ugotovili, da Francozi nekaj pripravljajo v Toulonu in so v Sredozemlje napotili močno eskadro. Samo sreča je rešila Napoleonovo ekspedicijo pred katastrofo, do katere bi prišlo, če bi jo Nelson uspel uloviti na odprtem morju.

Pokazalo se je, da varnost velikih desantnih operacij ne sme biti zasnovana na diverziji. Že sam uspeh diverzije je lahko vprašljiv, kar pove, da niso dovolj za zagotavljanje desantnih operacij večjega obsega³⁴. Potrebno je fizično varovanje transportnega ladjevja in kasneje tudi plovne poti, saj je prevoz ljudstva na novo lokacijo le ena od nalog. Potrebno je tem ljudem zagotavljati logistično podporo v sredstvih, tehniki in okrepitvah in nenazadnje omogočiti povratek v domovino. Varovanje plovne poti mora biti trajno in popolno, kar pa je mogoče doseči, če gospodariš nad morjem, saj le to izključuje možnost pojavljanja vidnejših nasprotnikovih enot, ki bi lahko ogrožale plovbo.

---

34. Diverzije so posebno primerne v primeru kratkotrajnih desantnih operacij, ki jih izvajajo lahke in hitre enote z majhnim številom vojakov.

Z druge strani pa lahko vidimo, v kako nezavidljivem položaju se je znašel Lord Nelson, ko je kar dva meseca brezglavo plul po Sredozemlju in iskal francosko ladjevje, samo zato, ker v sestavi svoje eskadre ni imel fregat, ki bi lahko hitro in učinkovito izvidovale Sredozemlje. Brez fregat je bil Nelson prisiljen uporabiti lažje linijske ladje, ki pa niso zmogle opravljati izvidovanja in iskanja Francozov dovolj uspešno, da bi to Britanci izkoristili in jim nanegli katastrofalni udarec.³⁵

Zmaga britanske eskadre v Abukirskem zalivu ni bila zgolj Nelsonov velik taktični uspeh, sama bitka je sprožila verigo dogodkov, ki so imeli daljnosežne strateške in politične posledice. Napoleon se je s svojo ekspedicijsko vojsko še vedno nahajal v Egiptu, a so bile plovne poti za zagotavljanje logistične podpore in okrepitev pretrgane in trdo v rokah britanske sredozemske flote. Z bitko pri Abukirju je bila zapečaten usoda Napoleonovega pohoda na Egipt.

---

35. Če bi Nelson s svojo eskadro uspel uničiti Francoze, dokler so bili še na morju, bi to pomenilo, da bi revolucionarna Francija ostala brez večjega števila vojnih ladij, velikega števila vojske in svojega vojskovodje. V primeru takega toka dogajanj, bi bila Francija prisiljena v podpisovanje mirovne pogodbe s svojimi nasprotniki, s čimer bi se končal osvajalni pohod francoske revolucije. Morda bi to lahko pomenilo tudi konec mlade republike. Torej vidimo kako pomembno vlogo za zgodovino ima lahko tako navidez preprosta stvar kot je izvidovanje v vojni. Brez kakovostnih obveščevalnih podatkov, ki jih pridobivamo z izvidovanjem, napadalec le s težavo lahko oceni, kdaj je najprimernejši čas za napad, medtem ko je branilec vseskozi izpostavljen nevarnosti nenadnega in nepričakovanega napada.

5.4. Druga koalicijska vojna

Na pobudo Velike Britanije je bila proti Franciji sestavljena druga koalicija, ki so jo sestavljale Rusija, Prusija, Avstrija, Turčija, Portugalska in kraljevina Neapelj. Velika Britanija je v koaliciji ponovno prevzela vodilno vlogo. Medtem ko se Napoleon s svojo vojsko ni mogel vrniti iz Egipta, je ruska vojska zgodaj spomladi leta 1799 prešla Alpe in pod poveljstvom generala Aleksandra Vasilijeviča Suvorova nanese vrsto porazov francoski vojski, ki se je nahajala v Severni Italiji. Zdaj sta Rusija in Turčija v koaliciji združili svoji črnomorski floti, ki sta zapluli v Jonsko morje in zavzeli otoke, ki so bili v francoskih rokah. Ta eskadra se je kasneje priključila britanski sredozemski eskadri. Vojska kraljevine Neapelj je s pomočjo obeh eskader uspela pregnati Francoze iz Južne Italije. Avgusta istega leta sta se na Nizozemskem, pod zaščito ruske in britanske eskadre, izkrcali združeni ruska in britanska vojska. Francija je bila ogrožena z vseh strani.

Položaj francoske ekspedicijske vojske v Egiptu je bil iz dneva v dan težji. Popolnjevanje velikih izgub, ki so jih Francozi imeli, ni bilo mogoče, enako je bilo z zagotavljanjem logistične podpore. Ekspedicijska vojska je bila odsekana, vse komunikacije s Francijo so bile pretrgane. Napoleon je s svojo vojsko sicer uspešno držal v rokah Egipt, kljub poskusom Turkov, da bi ga zavzeli. Francozi so večkrat poskusili zagotoviti sredstva in ljudi za pomoč vojski v Egiptu, a brez uspeha. Eskadre, ki so bile zasidrane v francoskih in španskih pristaniščih, so blokirali Britanci. 23. avgusta 1799 se je Napoleon v Aleksandriji vkrcal na ladjo in zapustil svojo vojsko v Egiptu. 9. oktobra je srečno priplul v Francijo in mesec dni kasneje z vojaškim udarom strmoglavil Direktorat. Imenoval se je na mesto prvega konzula in tako prevzel oblast v Franciji. Sledilo je več poskusov francoske vojne mornarice, da bi oskrbela popolnoma opešano vojsko v Egiptu. Zadnji med njimi je bil januarja 1800, ko je iz Bresta izplulo 7 ladij s 5000 možmi okrepitve in materialom za vojsko v Egiptu. Ladje so sicer uspele priti do Aleksandrije, a to je bilo vse, saj so bili pred Aleksandrijo zasidrani Britanci in Francozi so se umakniti, ne da bi izkrcali svoj tovor. (Bubnov, 1930 : 218)

Aprila 1800 je poveljevanje nad britansko floto v Rokavskem prelivu prevzel admiral Jervis, ki je ojačal blokado Bresta, ob koncu istega leta pa je admiral Jervis postal prvi lord Admiralitete in poveljevanje nad floto v Rokavskem prelivu je prevzel admiral lord Cornwallis. Britanci so stopnjevali dejavnost svoje vojne mornarice in 8. marca 1801 so se s svojo vojsko izkrcali v Abukirskem zalivu. Ostanek velike francoske ekspedicijske vojske je bil 1. septembra prisiljen v kapitulacijo.

Ko je Napoleon uvidel, da brez dovolj močne vojne mornarice nikoli ne bo mogel premagati Britancev, je pristal v podpis mirovne pogodbe 1. oktobra 1801 v Amiensu.³⁶ Britanija je z mirom pridobila velike kolonialne posesti, zlasti Cejlon, ki ga je prevzela od Nizozemske, Trinidad, ponovno pa se je utrdila na oblasti v Egiptu.

5.5. "Zveza oborožene nevtralnosti severa" in bitka pri Københavnu

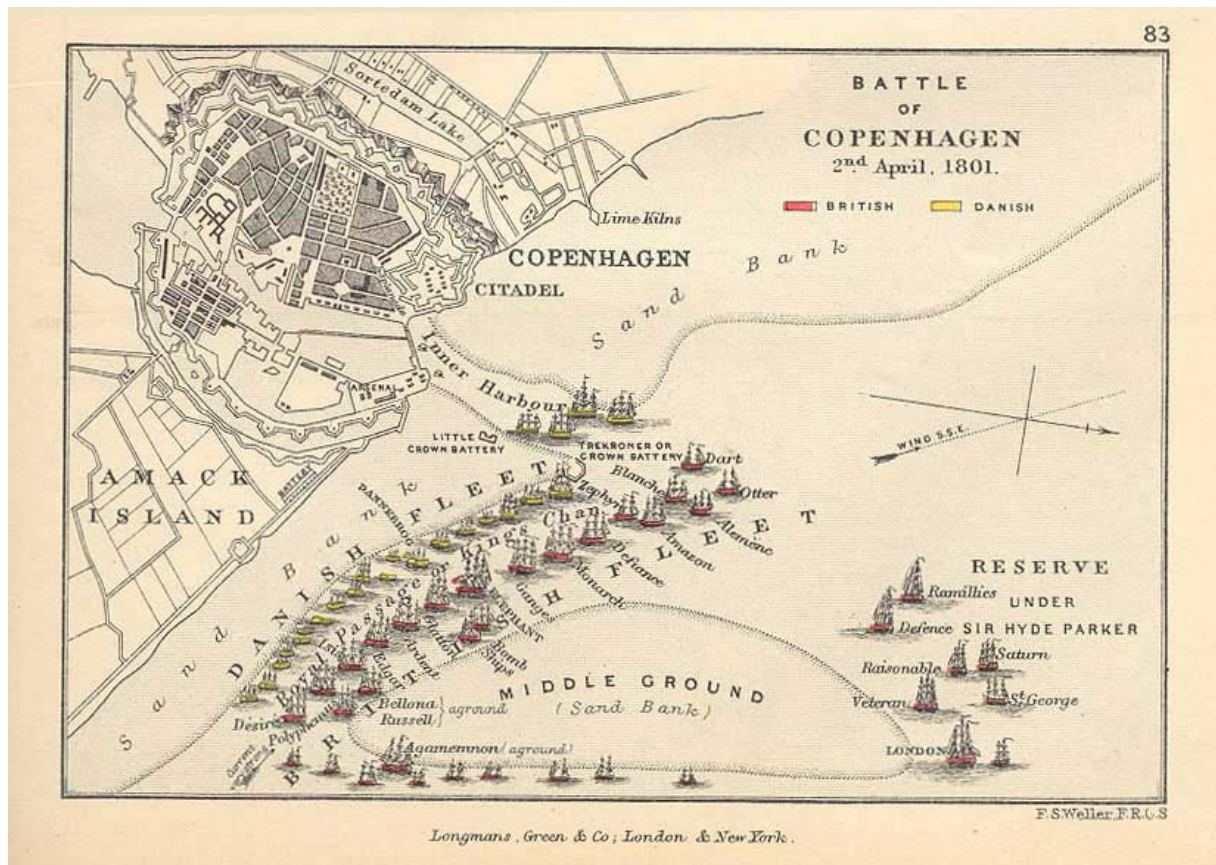
Leta 1796 je Katarino II. na ruskem prestolu nasledil novi monarh, car Pavel I. Novi ruski car se je zavzemal za politiko nevtralnosti in mira. Kljub temu pa je Rusijo kmalu zapletel v drugo koalicijsko vojno proti Franciji. Carska Rusija je bila v tej koaliciji zelo dejavna. Rusko črnomoško ladjevje je zavzelo otoke, ki so bili pod francosko okupacijo v Jonskem morju, ruska armada se je pod poveljstvom generala Suvorova izkrcala na obalah južne Italije in v koaliciji s kraljevino Neapelj izvojevala več opaznih zmag nad francosko vojsko. Ko pa je Velika Britanija leta 1800 ponovno zavzela Malto, je Rusija izstopila iz druge koalicije. Drugo koalicijo so sestavljale države, ki so bile enotne v nesprejemanju francoske hegemonije na stari celini in morjih. Car Pavel I je bil prepričan, da Velika Britanija zlorablja svoj položaj v koaliciji³⁷, da bi povečala svoj vpliv in premoč od Atlantika do Sredozemlja. (<http://www.multi.fi/~goranfri/biogustav3.html>)

---

36. V času podpisa miru v Amiensu je britanska vojna mornarica štela kar 200 linijskih ladij, francoska pa le nekaj manj kot 40 in še te so bile v zelo slabem stanju.

37. Aprila 1795 je britanska vlada izdala tajni sklep ministrov z navodili, kako morajo častniki britanske vojne mornarice ravnati s tujimi trgovskimi ladjami v mednarodnih vodah. Poseben poudarek je ta sklep namenjal obravnavanju trgovskih ladij nevtralnih držav in je veleva vzvišeno vljudnost in previdno spoštovanje, obenem pa je zahteval izjemno natančno obravnavanje papirjev blaga, ki so jih ladje tovorile, še posebno, če je bil tovor deklariran kot žitarice namenjene francoskemu trgu. Vsakršna nepravilnost se je sankcionirala z odvzemom blaga, v več primerih pa so Britanci trgovske ladje kar zaplenili s tovorom vred. Razlog za tako odločitev je bilo akutno pomanjkanje žitaric v Angliji. Leta 1797 se je Francija odzvala z objavo, da so britanski proizvodi in dobrine, ki so tovor nevtralnih tovornih ladij, zaplenjeni. Januarja 1798 pa je francoska vlada odobrila zajetje vsake ladje, ki je tovorila britansko blago ter zaprla dostope v pristanišča za vse ladje, ki so trgovale v Angliji in njenimi kolonijami.

Po izstopu Rusije iz druge koalicije je Car Pavel I, da bi Veliki Britaniji preprečil vstopanje v Balitiško morje, baltiškimi državami predlagal oživitve Zveze za oboroženo nevtralnost severa³⁸. Rusija je v zvezo povabila še Švedsko, Dansko in Prusijo, da bi se skupaj zoperstavili britanskemu vmešavanju v nevtralno trgovanje in nevtralno trgovsko mornarico. Medtem ko je Velika Britanija nasprotovala Zvezi za oboroženo nevtralnost severa, pa Francija ni imela pridržkov politiki Zveze.

Slika 5.5.1. Razpored eskader v bitki pri Köbenhavnu
Vir: <http://www.livgenmi.com/gardiner83.jpg>

Britanski odgovor na politiko Zveze za oboroženo nevtralnost severa je bila močna eskadra britanske kraljeve vojne mornarice, ki je bila poslana pred Köbenhavn, s ciljem prisiliti Dansko, da izstopi iz Zveze. Eskadra pod poveljstvom admirala sir Hyda Parkerja je štela 20 linijskih ladij, 5 fregat in 28 drugih vojnih ladij. Namestnik poveljnika eskadre je postal Horatio Nelson, ki je po bitki v Abukirskem zalivu napredoval v viceadmirala in bil premeščen v Domačo floto.

38. Leta 1794 sta Švedska in Danska že ustanovili podoben pakt oborožene nevtralnosti

Britanska eskadra je februarja 1801 priplula pred København, z ultimatom, da mora Danska izstopiti iz Zveze. Danska je zavrnila ultimatom in Britanci so bili 1. aprila 1801 pripravljeni za napad na zasidrano dansko ladjevje pred Københavnom (Slika 5.5.1.). Dansko eskadro so večinoma sestavljale manjše ladje, a jih je še dodatno zaščitila trdnjava Trekroner, ki je stala pred, že tako dobro utrjeno prestolnico.

Napad na København se je začel naslednje jutro, ko je admiral Hyde Parker v napad poslal viceadmirala Nelsona s svojim delom eskadre, ki se je v koloni zasedla kakih 500 metrov od danske eskadre. Do poldneva je močna danska obramba uspela onesposobiti tri britanske linijske ladje in obenem nanesti hude izgube preostali eskadri. Admiral Parker, ki je na svoji ladji, izven dosega danskih topov, opazoval bitko, je presodil, da na tak način nima smisla nadaljevati z bitko in je zato ukazal prekinitev boja in umik. Nelson je ignoriral signal iz admiralske ladje in je nadaljeval bitko v istem tempu. Danci niso mogli vzdržati pritiska Nelsonovega napada, a so vztrajali v bitki, čeprav so njihove ladje ena za drugo obmolknile.

Nelson je bil prepričan, da Danci ne vedo, v kakšnem stanju je britanska eskadra, vedel pa je, da bo v bitki težko še dolgo vztrajal. Zato je poskusil z zvijačo in na kopno poslal ultimatom, v katerem je zahteval prekinitev ognja, sicer bo zažgal celotno dansko ladjevje s posadkami vred. Prazno zastraševanje se je obrestovalo in po štirih urah so Danci privolili v prekinitev.

Admiral Parker, zadovoljen z doseženim, je toleriral Nelsonovo neposlušnost in ga pooblastil, da se z Danci pogaja za mir. Med pogajanji je prišla novica, da je bil ruski car Pavel I ubit. Obe strani sta vedeli, da to pomeni konec Zveze za oboroženo nevtralnost severa, istočasno pa je to pomenilo, da so na obeh straneh ljudje zaman umirali. Britanija je takoj hotela utrditi svoj položaj na Baltiku, zato je eskadra, ki je bila na svojem sidrišču v Københavnu, takoj zaplula v Baltsko morje, vendar tokrat pod novim poveljstvom. Admiral Parker je bil po uspehu v Københavnu prerazporejen na novo dolžnost v Admiraliteti, na njegovem mestu pa ga je zamenjal nihče drug kot viceadmiral Horatio Nelson.

(http://www.napoleonguide.com/navy_northpac.htm)

6. OBDOBJE VOJNE OD 1803 DO 1815

Po sklenitvi miru v Amiensu, Napoleon ni odstopil od svojih teženj po prevladi na stari celini. Izkušnje so ga učile, da je relativno lahko nadzirati kontinentalno Evropo. Zavedal se je, da z obstoječo vojaško pomorsko silo nikakor ne bo mogel premagati Britancev na morju. To je pomenilo, da ne more izpeljati invazije na Anglijo. V obdobju miru je izdelal načrt za odločilni obračun z Veliko Britanijo. Napoleon je potreboval močno vojno mornarico, to pa je seveda zahtevalo velika finančna sredstva in ostale resurse, ki pa jih Francija po revoluciji in dolgotrajnih vojnah ni imela³⁹.

Vse francoske ladjedelnice so pričele z gradnjo nove francoske vojne flote, da bi nadomestile izgubljeno ladjevje. Poudarek je bil na izgradnji linijskih ladij in fregat. Istočasno so bile ustanovljene pomorskostrukovne šole, kjer so se bodoči kadri (mornarji, mornariški podčastniki in častniki) usposabljali v rokovanju z vojaškimi ladjami, preigravali so različne taktične situacije, usposabljali posadke na topovih, itn. Francija je naredila velik korak v ponovni postavitvi svoje vojne mornarice, obenem pa se je spustila v obsežno reorganizacijo le-te. Napoleon je predvideval, da bo Francija s takim tempom ponovno ojačila svojo vojno mornarico do te mere, da bo lahko zagotovila morebitno invazijo na Anglijo v 3 do 4 letih.

Britanija je kmalu opazila pospešen razvoj francoske vojne mornarice. Admiraliteta je ocenila, da je potrebno Franciji onemogoči postavitve zelene pomorske sile in se je zato odločila zoper Francijo nastopiti s tako imenovano »preventivno vojno«. 16. maja 1803 je Velika Britanija Franciji napovedala vojno.

V obdobju med letom 1793 in 1802 je francoska vojna mornarica v bitkah izgubila 55 linijskih ladij. Razumljivo je, da Francozi v času kratkotrajnega miru, ki je trajal vsega leto in pol, niso uspeli vojne mornarice povzdigniti na raven pred revolucijo. Ko je leta 1803 ponovno izbruhnila vojna, je francoska vojna mornarica uspela opremiti in popolniti vsega 30 linijskih ladij.⁴⁰ (Prikrič, 1980 : 214)

---

39. Bilanca francoskega gospodarstva in trgovine je znašala preko milijarde frankov, po drugi koalicijski vojni pa je ta bilanca padla na vsega pol milijarde frankov. 50 odstotni padec pa ni najbolj tragična stvar, ki se je lahko zgodila francoskemu gospodarstvu. Katastrofalne posledice je bilo pričakovati zaradi izgub večine kolonij in prekinitve trgovskih plovih poti s svetom.

40. 20 linijskih ladij se je nahajalo v Brestu, 7 jih je bilo v sestavi francoske sredozemske eskadre v Toulonu in 3 v atlantski eskadri v Rochefortu.

Na drugi strani pa je Anglija brez težav za vojno pripravila 101 linijsko ladjo in 125 fregat. Z vojno napovedjo so Britanci prešli v napad in blokirali francoska pristanišča na Atlantiku in v Sredozemlju. Tako so onesposobili francosko vojno mornarico, še preden je uspela kakorkoli ukrepati. Osnova doktrine britanske mornarice v tej vojni je bila prestaviti črto strateške obrambe Velike Britanije na obalo kontinentalne Evrope in s tem tudi Francije. Na ta način so zmanjšali verjetnost poskusa francoske invazije na britansko otočje. Navodila, ki so prihajala iz Admiralitete, so bila preprosta in jasna. Za vsako ceno blokirati nasprotnikova pristanišča in v primeru kakršnegakoli poskusa izplutja Francozov, stopiti v boj z nasprotnikovimi eskadrami.

Francoski vojni načrt se tudi tokrat ni razlikoval od tistega iz leta 1797 in 1801 in je bil zasnovan na izvedbi invazije na Anglijo. Tokratni Napoleonov načrt se je imenoval »boulonjska ekspedicija« in je predvideval izkrcanje 120.000 vojakov na obalah Škotske in Irske. Po izkrcanju pa bi se francoski napad nadaljeval z napadom na Anglijo iz severa. Francoska vojna mornarica je za potrebe omenjene operacije v pristaniščih Rokavskega preliva že imela zgrajeno floto malih ladij za prevoz vojakov. Potrebno je bilo zgraditi še dodatnih 2000 transportnih ladij, ki bi zagotovile prevoz vojske in njene oskrbe. Glavnina flote za invazijo je bila v boulonskem pristanišču, ki je bilo od vseh najbolj varovano in utrjeno. Francozi so vedeli, da Britanci neprestano nadzirajo vse premike francoskega ladjevja v Kanalu. Da bi zaščitila svojo severno obalo in male transportne ladje, je Francija vzdolž obale utrdila topniške baterije z okoli 500 topovi. Nove transportne ladje so bile poslane v Boulogne, sočasno pa se je v okolici Boulogna pripravljala tudi kopenska vojska, ki je bila decembra 1803 formirana in pripravljena za invazijo.⁴¹ Boulonjska flota je leta 1805 štela 2.343 transportnih ladij.

Napoleon se je ponovno srečal s težavo zaščite svoje flote za invazijo. Da bi rešil ta problem je izdelal svoj znameniti načrt zaščite boulonske ekpedicije. Osnovna zamisel je bila, da francoske eskadre zapustijo svoja sidrišča v Franciji in izvedejo premik v karibsko morje. Z izvedbo napada na britanske kolonije v Karibskem morju so Francozi želeli preusmeriti pozornost britanske kraljeve vojne mornarice iz obal Francije na Karibsko morje. Francozi bi se nato takoj vrnil v Rokavski preliv in zavarovali boulonsko ekpedicijo. (Bubnov, 1930 : 224)

---

41. L'Armee d'Angleterre. Po neuspehu boulonske ekspedicije je Napoleon iz te armade formiral svojo znamenito »Veliko armado« (Le Grand Armee)

Načrt je bil zasnovan na predpostavki, da Britanci ne bodo prepustili svojih kolonij na milost in nemilost Francozom. Ob predpostavki, da se bodo Britanci dejansko odzvali in poslali večji del svojega ladjevja v Karibsko morje za zaščito svojih kolonij, bi Francozi uspeli združiti dovolj močne pomorske sile in bi zagotovili začasno prevlado nad Rokavskim prelivom. Ravno to pa je bila zahteva Napoleona, torej da francoska vojna mornarica omogoči boulonski ekspediciji zaščito, dokler se ne izkrca na obalah Irske in Škotske. Načrt je nasprotoval temeljnemu nauku vojaške pomorske znanosti, ki jo je Napoleon sicer zelo spoštoval. Vojaška pomorska znanost zahteva, da so načrti operacij preprosti, kajti preprostejši ko je načrt, večja je možnost za uspeh. Poleg tega, da je bil načrt izjemno zapleten in obenem tudi izpostavljen različnim slučajnostim, je ostalo veliko vprašanje, kako bodo francoske eskadre izplule iz blokiranih pristanišč. Napoleonov načrt je zahteval veliko pomorsko silo, zato se je Francija obrnila na svoje stare zaveznike. Nizozemska je takoj pristopila v koalicijo s Francijo, vendar njihova majhna vojna mornarica ni opazno pripomogla k povečanju moči. Španija pa je kljub želji po nevtralnosti konec leta 1804 klonila pod pritiski Francije. Z vstopom Španije v vojno so se koalicijske pomorske sile podvojile. (Bubnov, 1930 : 225)

Tudi Velika Britanija je bila ob vstopu v vojno politično dejavna in je kot nosilka formirala koalicijo proti Franciji. Tretjo koalicijo so sestavljale Anglija, Rusija, Švedska, Avstrija in Neapeljsko kraljestvo. Prusija je tokrat ostala nevtralna.

V skladu z Napoleonovim načrtom se je francoski sredozemski eskadri pod poveljstvom admirala Pierre-Charles Villeneuve posrečilo spomladi leta 1805 izpluti iz Toulona. Admiral Villeneuve je izrabil priložnost, ko je admiral Nelson s svojo britansko sredozemsko eskadro 14 linijskih ladij in 11 fregat odplul na Sardinijo, da bi obnovil zaloge. Pred Toulonom je admiral Nelson sicer pustil nekaj svojih fregat, ki so imele nalogo spremljati aktivnosti francoske sredozemske eskadre v Toulonu. Britanske fregate so videle, da so francoske ladje izplule, ena je o tem takoj obvestila admirala Nelsona, ostale pa so zasledovale francosko eskadro, da ne bi izgubile kontakta s Francozi. Kljub temu se je admiralu Villeneuve posrečilo s spretnim nočnim manevriranjem izmakniti britanskim fregatam. Nelson je eskadro admirala Villeneuve iskal v smeri proti Siciliji in Egiptu. Villeneuve se je posrečilo izmuzniti in 9. aprila 1805 se je združil z drugo francosko eskadro pod poveljstvom admirala Don Carlosa Gravine pred Cadizom.

Združeni eskadri z 18 linijskimi ladjami sta krenili proti bogatim britanskim kolonijam v Karibskem morju. Slučaj je nanasel, da je Nelson od neke trgovske ladje izvedel, v kateri smeri je odplula nasprotnikova eskadra. S svojo eskadro je odplul v Atlantik in pričel s

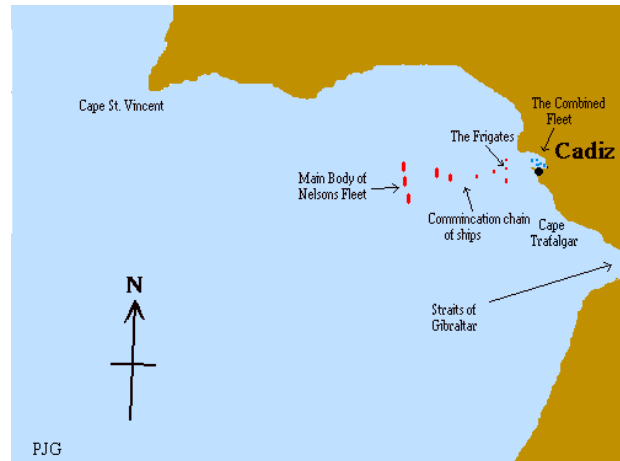
pregonom Francozov. Villeneuve se je držal Napoleonovega načrta in v Karibskem morju zajel konvoj 14 britanskih tovornih ladij. S tem demonstracijskim napadom je ponovno oskrbel svojo eskadro in zaplul nazaj proti Španiji. Pričakoval je, da ga bodo Britanci sledili nazaj proti Cadizu, zato je s svojo eskadro odšel proti severnemu španskemu pristanišču El Ferrol. Villeneuve je pred El Ferrolom naletel na drugo britansko eskadro 20 linijskih ladij in 7 fregat. 22. julija 1805 sta se udarili pri rtu Finistere britanska eskadra admirala Calderja in Villeneuvova eskadra. Bitka se je končala neodločno in po njej je Villeneuve vplul v El Ferrol. Mesec dni kasneje je Villeneuve z 29 francoskimi ladjami končno priplul v Cadiz, kjer ga je že čakal španski del zavezniških pomorskih sil. Flota v Cadizu je štela 42 ladij.

Britanske izvidniške fregate so opozorile, da se zavezniško ladjevje zbira v Cadizu. Britanci so takoj začeli nabirati svoje ladjevje pred Cadizom. Prišel je tudi admiral Nelson s svojo eskadro in prevzel poveljstvo nad celotnim britanskim ladjevjem pred Cadizom. V tem času se je Napoleon nahajal v Boulognu, kjer je nadzoroval zadnje priprave za invazijo na Anglijo. 22. avgusta 1805 je dobil sporočilo, da je Villeneuve izplul iz El Ferrola. Prepričan je bil, da se bo Villeneuve priključil drugim silam francoske vojne mornarice v Brestu, kot je bilo dogovorjeno. Združena flota v Brestu naj bi namreč varovala izkrcanje boulonske ekspedicije v Anglijo. Napoleon je bil prepričan, da gre vse po načrtu, zato je v Brest poslal naročilo admiralu Villeneuvu, naj prevzame poveljevanje nad združenim ladjevjem v Brestu in takoj nadaljuje pot v Kanal. Sporočilo se je glasilo: "Ne izgublajte časa in takoj odplujte in pripeljite združeno ladjevje v Le Manche in Anglija bo naša. Tu smo vsi pripravljeni in vojska je že na ladjah. Ostanite v Le Mancheu za zaščito samo 24 ur, pa bo vse doseženo". (Bubnov, 1930)

V svoji prvi izvedeni hipotezi trdim, da je omejevanje Napoleona na morju izrazito zmanjšalo njegovo zmožnost manevriranja na kopnem. Splet dogajanja na morju je dejansko usodno vplival na dogajanje na kopnem. Napoleon je dobil novico o umiku francoskega ladjevja v Cadiz 2. septembra 1805. S tem so se končale vse sanje o invaziji na Anglijo in Napoleon se je moral odreči svojemu načrtu. Poteza admirala Villeneuva je bila dovolj, da so se razblinila vsa prizadevanja Francozov in pričakovana zmaga se je spremenila v popoln polom. Napoleon se je na čelu "Velike armade" podal iz Boulogna na pohod na Avstrijo, ki se je končal z dvema velikima zmagama Francozov pri Ulmu in Austerlitzu. Združena francosko-španska flota v Cadizu je štela 33 linijskih ladij (18 francoskih in 15 španskih), 7 fregat in nekaj manjših vojnih ladij. 17. septembra 1805 je admiral Villeneuve prejel ukaz v katerem je Napoleon zahteval da se s svojim ladjevjem odpravi v Sredozemlje in s tem omogoči evakuacijo Saint Syrove vojske iz Neapeljske kraljevine.

6.1. Bitka za Trafalgar

Ko je bila francosko-španska flota na svojem sidrišču v Cadizu so se pred Cadizom zbirale britanske eskadre, da bi blokirale pristanišče. 28. septembra 1805 je pred Cadiz prispel tudi Lord Nelson s svojo eskadro in prevzel poveljstvo nad britansko floto, ki jo je sestavljalo 29 linijskih ladij in 4 fregate. Admiral Nelson je takoj spremenil sistem tesne blokade in je pred Cadizom pustil samo dve fregate za opazovanje aktivnosti nasprotnika na sidrišču. 30 navtičnih milj JZ od Cadiza je postavil 4 linijske ladje kot vezo med fregatama in jedrom, samo jedro pa je umaknil iz vidnega dosega na 50 navtičnih milj od blokiranega pristanišča.

(Slika 6.1.1.)

S tem je želel prikriti moč svojega ladjevja v upanju, da bo Villeneuve skušal izpluti, kar bi Nelsonu dalo priložnost za boj. Po prevzemu poveljstva nad britanskim ladjevjem je admiral Nelson redno skliceval poveljnike svojih ladij na sestanke, kjer je razkrival in pojasnjeval svoje načrte in poglede na vodenje prihajajoče bitke. Svoje smernice je zapisal v memorandumu, ki ima še danes posebno mesto v zgodovini pomorske vojne večšine in je dobil naziv "Nelsonov udarec".

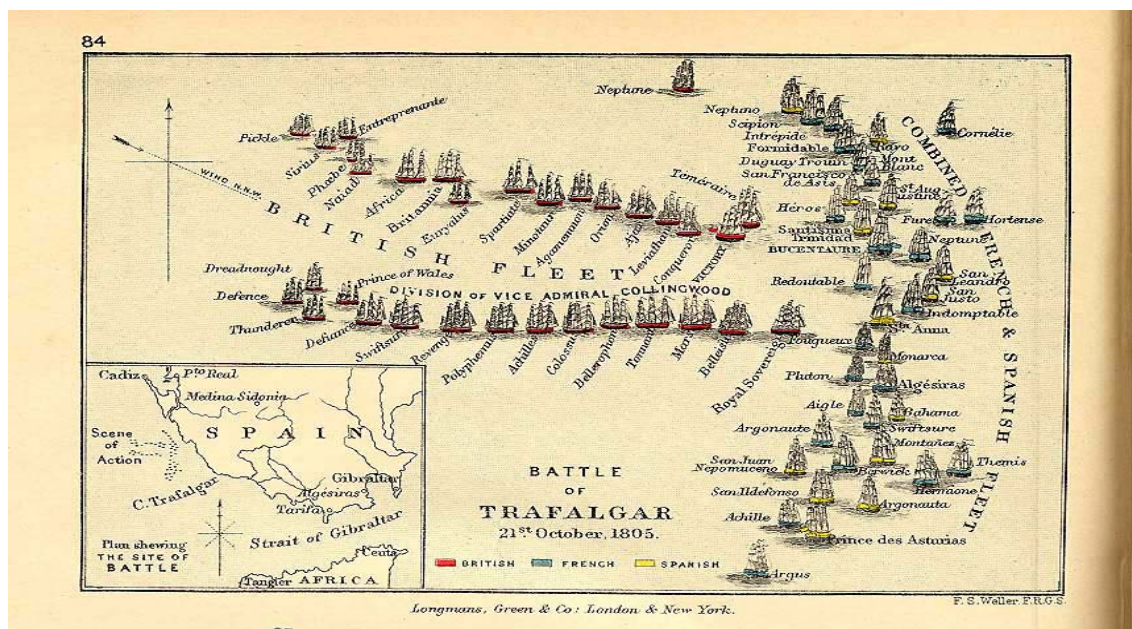
Slika 6.1.1. Postavitev britanske flote pred Cadizom
Vir: <http://www.nelsonsnavy.co.uk/map-traf-3.gif>

V njem je Nelson poudarjal, da je taktika boja v koloni zastarela in preživeta. Ugotavlja, da dan ni dovolj dolg, da bi se veliki ladjevji postavili v bojno kolono in se tako bojevali do odločitve. Medsebojna podpora je bila najpomembnejša oblika linijskega bojevanja, a je Nelson trdil, da je medsebojna podpora učinkovitejša, če se ladja postavi z bokom ob nasprotnikov bok, ne pa v formalno bojno razporeditev. Tako je plovna razvrstitev hkrati tudi bojna razvrstitev in namen "Nelsonovega udarca" je bil razbiti nasprotnikovo bojno razvrstitev in ga prisiliti na boj v splošni gneči. (Gardiner, 1992)

Iz memorandumu je razvidno, da je bil načrtovan napad britanskega ladjevja iz dveh oziroma, če bi bilo dovolj ladij, iz treh smeri. Nelson je omenjal dva načina napada, ki sta bila odvisna od smeri vetra. Oba sta bila zasnovana na ideji koncentrirati glavne sile na en del nasprotnikove flote. Ena eskadra bi morala prebiti nasprotnikovo linijo med zaščitnico in centrom, obkoliti in uničiti zaščitnico, druga pa bi napadla center pri drugi ali četrti ladji od

sredine s ciljem, da nase veže center in s tem uniči poveljniško ladjo. Na dan bitke je britanska flota štela 27 linijskih ladij, zato jo je Nelson razdelil v 2 eskadri. Prvi, sestavljeni iz 15 linijskih ladij, je poveljeval admiral Cuthbert Collingwood. Njena naloga je bil napad zaščitnice. Drugi eskadri 12 linijskih ladij je poveljeval admiral Nelson. Njegova naloga pa je zajemala napad na center. (Gardiner, 1992)

Tudi admiral Villeneuve je imel navado preigravati različne scenarije bitk. Podobno je naredil tudi v Cadizu, ko je sklical poveljnike svojih ladij, da bi jih pripravil za vodenje prihajajoče bitke. Zjutraj 19. oktobra 1805 je Villeneuve s svojo floto izplul iz Cadiza. V sestavi svoje flote je admiral Villeneuve razpolagal s 5 hitrimi fregatami, ki pa jih ni uporabil za izvajanje izvidniške dejavnosti in je tako ponovil napako admirala Brueysa iz bitke v Abukirskem zalivu. Z druge strani so britanske fregate takoj prenesle vest o izplutju francosko španskega ladjevja. Nelson je takoj ukazal napad na nasprotnika. 21. oktobra 1805 ob 06.00 zjutraj je admiral Villeneuve na obzorju opazil britansko ladjevje. Okoli osme ure je bila združena flota kakih 12 navtičnih milj od rta Trafalgar. Flota admirala Villeneuvea je bila sicer številčno močnejša, a se je admiral Villeneuve obotavljal v odločitvi, da se s svojimi silami vrne v Cadiz. Britanska flota se je razbila v dve eskadri, ki sta v dveh vzporednih kolonah pluli proti nasprotniku. Severno kolono je na ladji Victory vodil Nelson, južno pa je na ladji Royal Sovereign vodil admiral Collingwood. (Slika 6.1.2.)

Slika 6.1.2. Razpored obeh flot pred pričetkom bitke za Trafalgar
Vir: www.livgenmi.com/gardiner84.jpg

Nelson je okoli poldneva signaliziral admiralu Collingwoodu: "Nameravam prebiti sprednji del sovražnikovega ladjevja in mu preprečiti vrnitev v Cadiz. Vi pa prebijte njegovo zaščitnico pri 12. ladji šteto od repa". Nelson je v memorandumu zahteval, da se napadene nasprotnikove ladje bodisi zajame ali potopi. In k temu je dodal, če v bitki ne bo razvidna signalizacija, je vedno pravilno ravnanje, če se postaviš ob bok nasprotnikovi ladji. (Gardiner, 1992)

Admiral Villeneuve je pričakoval da bo nasprotnik skoncentriral svoj napad na njegovo zaščitnico, jo obkrožil in uničil. Odločil se je, da v zaščitnico postavi eskadro admirala Gravine, saj je bilo špansko ladjevje hitrejše in boljše opremljeno od francoskega. Villeneuve je bil tipičen predstavnik francoske defenzivne pomorske taktike, in je po pravilu nasprotniku prepuščal pobudo v bitki. Malo pred dvanajsto uro je Nelson signaliziral celotni britanski floti zgodovinski signal: »Anglija pričakuje, da bo vsakdo izpolnil svojo dolžnost.« (Slika 6.1.3.)

Sama bitka se je začela, ko je admiral Collingwood s svojo ladjo prvi prebil nasprotnikov bojni razpored pri 16. ladji od repa. Preostale ladje njegove eskadre pa so mu sledile na drugih delih zaščitnice. Nekatere so celo obšle rep eskadre admirala Gravine in jo napadle z desne strani. Zaradi položaja centra francosko-španske flote glede na zaščitnico je admiral Nelson s svojo eskadro vstopil v bitko pol ure kasneje. Ponovno je dokazal svojo drznost, ko je v iskanju admiralske ladje Bucentaure admirala Villeneuva brezobzirno plul vzdolž nasprotnikove linije, ki ga je obstreljevala. Ostale ladje Nelsonove eskadre so sledile njegovemu zgledu in kmalu so Britanci obkolili center in izbojevali premoč v ladjevju.

Značilnost pomorskega linijskega bojevanja je bila vzporedna postavitve bokov ladij, ki so ena na drugo izstreljevale topovske salve. Če pa sta se ladji dotaknili, je prišlo do strelskega obračuna mornariške pehote in posadk ladje. Tako se je zgodilo tudi na ladji Victory, ki sta jo z obeh strani obdali francoski linijski ladji. Z desne strani admiralska Bucentaure in z leve ladja Redoutable kapitana Lucasa. V splošni zmedi je francoski ostrostrelec iz koša na jamboru prepoznal bleščečo admiralsko uniformo⁴² in smrtno ranil admirala Nelsona.

Eskadra admirala Collingwooda je medtem odlično izpolnila svojo nalogo. Potopila ali zavzela je 12 linijskih ladij nasprotnikove zaščitnice.

---

42. Nelson je bil znan po tem da je v času bitke nosil admiralsko uniformo na kateri je imel pripeta vsa odlikovanja. Pred začetkom bitke so Nelsona opozorili, naj pokrije svojo uniformo, na kateri so bile vidne admiralske zvezde.

Bitka se je končala, ko se je čelo francosko španske flote umaknilo iz področja bitke in se usmerilo nazaj v Cadiz. Preostali del dneva so Britanci uporabili za zasedbo ladij, ki so se predale. Od celotnega francosko španskega ladjevja je v Cadiz uspelo pripluti vsega 11 ladjam pod poveljstvom hudo ranjenega admirala Gravine. Poveljstvo nad britansko floto je prevzel admiral Collingwood in jo skupaj z zaplenjenimi ladjami pripeljal v Gibraltar. Francoske izgube v ljudstvu, tehniki in ladjevju so bile nepopravljivo visoke. Tudi Britanci so imeli velike izgube, a zanimivo, v bitki niso izgubili niti ene ladje. (Bubnov, 1930 : 235)

Z bitko pri Trafalgarju se je končala zadnja večja pomorska operacija v vojnah z Napoleonom in hkrati je bila to tudi zadnja velika pomorska bitka med jadrnicami.⁴³

Po bitki je bila španska vojna mornarica popolnoma uničena, od francoske vojne mornarice pa je ostala samo eskadra v Brestu, ki pa je bila prešibka za kakršnokoli resnejšo operativno dejavnost. Napoleon je bil prisiljen, da nadaljuje svoje bojne pohode brez pomoči vojne mornarice. Dvoboj z Veliko Britanijo je trajal naslednjih 10 let. Čeprav je imel Napoleon zelo močno in veliko armado, ni mogel napasti vojaško šibkejše Britanije samo zato, ker ni imel moči na morju. Da pa bi obdržal svoj ugled, je vse svoje sile usmeril v osvajanja na kopnem. 1. decembra 1805 je dosegel bleščečo zmago proti avstrijski in ruski vojski pri Austerlitzu (današnji Slavkov). Bitko poznamo kot bitko treh cesarjev, katere rezultat je bil konec tretje koalicije proti Franciji. Mirovna pogodba iz Bratislave, podpisana 26. decembra 1805, je določala, da Avstrija vrne Italiji celotno beneško območje.

Leta 1806 je Velika Britanija ponovno uspela sestaviti koalicijo proti Franciji. Tokrat jo je sestavila skupaj z Rusijo, Prusijo, Švedsko in Saško. Napoleon je na koalicijo odgovoril z vojno proti Prusiji in jo 14. oktobra 1806 z dvojno zmago pri Jeni in Auerstedtu izločil iz vojne. Napoleon je 21. novembra 1806 v Berlinu izdal dekret o kontinentalni zapori. S tem je vsem evropskim pristaniščem prepovedal opravljanje trgovske dejavnosti z Britanijo. S celinsko zaporo je Napoleon želel zlomiti britansko gospodarstvo in Britanijo prisiliti v kapitulacijo. Če bi mu to uspelo, bi britanskemu gospodarstvu zadal težak udarec, saj je bilo britansko gospodarstvo odvisno od trgovanja s kontinentalno Evropo.

---

43. Zadnja bitka, v kateri so bile udeležene jadrnice, je bila bitka pri Navarinu. V prvi polovici 19. stoletja je prihajalo do vse glasnejših zahtev po osamosvojitvi izpod jarma Avstrije oziroma Turčije. V Otomanskem cesarstvu je bil najmočnejši notranji razkroj zlasti v Srbiji in Grčiji. Po Grški osvoboditvi Peloponeza od Turkov je Turčija za pomoč zaprosila Egipt. V zalivu Navarinu na jugu Peloponeza se je združilo turško-egiptovsko ladjevje. V njem se je zbralo 60 egiptovskih in 23 turških vojnih ladij. Rusija se je hitro odzvala na turško ravnanje in grozila z intervencijo ruske črnomske flote. Temu sta nasprotovali Avstrija in še bolj Anglija, ki sta se bali, da se bo Rusija posledično utrdila na Balkanu in si s tem zagotovila primat v Sredozemlju. Da bi Anglija in Francija preprečili Rusiji, da bi si z enostransko akcijo pridobila močnejši položaj v Sredozemlju, sta privolili v združitev svojih eskader v eno floto. 20. oktobra 1827 se je v zalivu Navarino vnela velika bitka, ki se je končala z absolutnim porazom turško-egiptovskega ladjevja.

Konec istega leta je Turčija na Napoleonovo zahtevo zaprla Dardanele za prehod ruskega črnomskega ladjevja v Sredozemlje. Rusija je takoj odgovorila z vojno napovedjo Turčiji in v Sredozemlje napotila eskadro iz Baltika, ki je štela 14 linijskih ladij in 7 fregat pod poveljstvom viceadmirala Dimitrija Nikolajeviča Senjavina.⁴⁴ Naloga admirala Senjavina je bila jasna. Ščititi ruski interes na Balkanu, v boju pomagati balkanskim narodom in onemogočiti izvršitev Napoleonovega načrta, da uporabi Turčijo in njene oborožene sile proti Rusiji. Eskadra viceadmirala Senjavina je delovala v sklopu sil tretje koalicije na Jadranu, na obalah Dalmacije in Boke Kotorske, ki jo je tudi zavzela 4. marca 1806. S svojo eskadro je 1. julija 1807 med otokom Lemnosom in rtom Atosom porazil turško ladjevje in kasneje odplul v Jadran, kjer je izvedel vrsto operacij.

Velika Britanija je vse bolj čutila pritisk "celinske zapore", zato je iskala protiukrepe s katerimi bi pritiskala na države kontinentalne Evrope in jih prisilila v ponovno odprtje svojih pristanišč. Tako so se na otoku odločili, da bodo ponovno odprli trgovsko plovno pot s svojo zaveznico v koaliciji s carsko Rusijo. Na poti v Baltik pa je bilo potrebno opraviti z Dansko vojno mornarico, ki je Veliki Britaniji zaprla svoja pristanišča za trgovanje in obenem tudi dostop v Baltik in naprej v Finski zaliv. Konec avgusta 1807 je Velika Britanija od Danske zahtevala, da deblokira svoja pristanišča za trgovanje in da britanski kraljevi vojni mornarici ne preprečuje vstopa v Baltik. Danska je britansko zahtevo zavrnila. Britanci pa so pred dansko obalo poslali močno ladjevje 25 linijskih ladij, 40 fregat in 380 transportnih ladij s kar 29.000 vojaki pod poveljstvom admirala Gambiera. Tokrat so Britanci od Danske ponovno zahtevali izročitev celotnega ladjevja. Danska takemu ultimatu po pričakovanjih Britancev seveda ni bila pripravljena ugoditi in Britanci so 2. septembra 1807 brez vojne napovedi in z vsemi razpoložljivimi sredstvi napadli København. Napad ni bil osredotočen na vojaške cilje. Britanci so s svojim topništvom uničevali naključne cilje. Da bi zaustavila nesmiselno morijo civilnega prebivalstva v Københavnu, je Danska 5. septembra 1807 izročila celotno ladjevje: 16 linijskih ladij, 10 fregat in 43 drugih ladij. (Prikril, 1980 : 219)

Tako se je v začetku 19. stoletja končala borba za prevlado na morju in svetovno hegemonijo, ki so jo Britanci začeli že v 16. stoletju. Po bitki za Trafalgar si je Velika Britanija uspela zagotoviti popolno prevlado na svetovnih morjih, nemoteno je lahko prevažala ljudi in sredstva in tako odigrala odločilno vlogo v boju z Napoleonom tudi na kopnem. Zato strokovnjaki pomorske zgodovine opravičeno trdijo, da je v obračunu pomorskih in kopenskih sil, v tem primeru »morje premagalo kopno«.

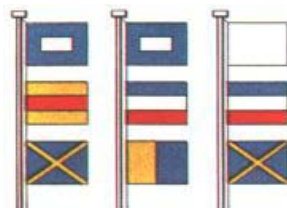
---

44. Viceadmiral Dimitrij Nikolajevič Sanjevin je bil mlad admiral ruske carske mornarice, ki se je izkazal kot poveljnik v eskadri admirala Ušakova v operaciji ruske flote pri zavzemanju otokov v Jonskem morju in Krfa. Sanjevin se je v zgodovino pomorstva zapisal kot najbolj dejaven admiral tega obdobja v Jadranskem morju.

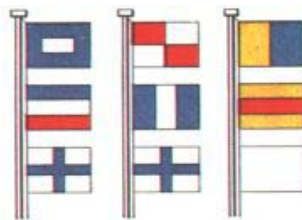
Nelsonov znameniti signal pred samo bitko za Trafalgar
 "Anglija pričakuje, da bo vsak moř opravil svojo dolžnost"

England Expects That

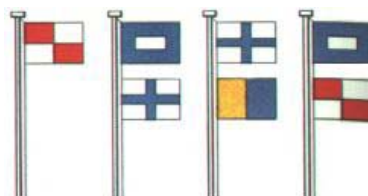
Every Man Will

Do His

Duty

Slika 6.1.3. Vir: <http://www.napoleonguide.com>

7. ZAKLJUČEK IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ

Cilj diplomskega dela je bil predstaviti obdobje vojaške zgodovine v času francoskih revolucionarnih in Napoleonovih vojn na morju. V nalogi predstavljam takratne evropske pomorske vojaške sile, njihove medsebojne pomorske bitke in njihov vpliv na strategijo in taktiko pomorskega bojevanja. Pomen tematike je v samem pomorskem bojevanju, ki je utemeljilo prevlado britanske mornarice na evropskih morjih in Atlantiku.

Nadzor nad plovniimi potmi ob koncu 18. stoletja in v začetku 19. stoletja je zagotavljal neoviran in varen pretok blaga, vojaške opreme in ljudi. Močna in taktično dovršena vojna mornarica je bila ključna pri zagotavljanju potrebnih sredstev, blaga in ljudi. Ta hipoteza je bila nastavljena zelo splošno in se je skozi nalogo potrdila. Vendar ni bil cilj diplomskega dela da potrdim nekaj, kar je splošno znanega.

Bolj zahtevna za obravnavo se je izkazala prva izvedena hipoteza, ki pravi, da je omejevanje Napoleona na morju izrazilo zmanjšalo njegovo zmožnost manevriranja na kopnem, saj so bile ovirane glavne tržne poti in dostava potrebnih surovin. Pri tej hipotezi je bilo potrebno prikazati povezanost med Napoleonovimi aktivnostmi na kopnem in morju. Šibka vojna mornarica je pomenila, da Napoleon ni mogel uresničevati postavljenih ciljev. Z uničevanjem francoskega vojnega ladjevja in blokado le tega v francoskih in španskih pristaniščih se je Velika Britanija obvarovala pred francosko invazijo na britansko otočje in pred ogrožanjem njenih kolonij, predvsem Indije. Uničena eskadra francoskega vojnega ladjevja v abukirskem zalivu, je vzorčni primer omejevanja sposobnosti manevriranja. S tem ko je Napoleon v abukirski bitki izgubil svojo zaščitno eskadro, je njegova ekspedicijska vojska izgubila vsakršen kontakt s Francijo. Britanci so Francozom onemogočili zagotavljanje logistične podpore in umika. Tako se tudi druga hipoteza potrjuje kot pravilna.

Britanska vojna mornarica pa je dejansko bila v tem času kombinacija dobrih flotnih zmogljivosti, predvsem pa kakovostnega poveljniškega kadra in hitrega in usklajenega dela posadk pri rokovanju z ladjo in njenimi topovi. Britanci so bili protagonisti razvoja vojaške pomorske taktike, zavedali so se, da bitko ne dobivajo največje ladje in največji topovi, ampak, ljudje, ki rokujejo z njimi. Omeniti je potrebno še en zelo pomemben faktor britanskega uspeha, to pa je železna disciplina, ki je bila prisotna na vseh ladjah.

8. VIRI IN LITERATURA

Samostojne publikacije

- Benko, Vladimir (1997): Zgodovina mednarodnih odnosov, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
- Brajković, dr. Vladislav (1981): Pomorska enciklopedija, Jugoslavenski Leksikografski Zavod, Zagreb
- Böing Günther (Glavni urednik izvirnika), Krušič Marjan (1976): Svetovna zgodovina od začetkov do danes, Cankarjeva založba, Ljubljana
- Bubnov, Aleksandar D. (1930): Istorija pomorske ratne veštine, 1. knjiga, Štamparija »JADRAN«, Dubrovnik
- Dupuy Ernest R. & Dupuy Trevor N., (1993): The Collins Encyclopedia of Military History from 3500 B.C. to the present (Fourth Edition), HarperCollins Publishers, Glasgow, Great Britain
- Elting, John R. (1988): Swords around the Throne: Napoleon's Grande Armée, New York, USA
- Gardiner, Robert, (1992): The line of battle – The sailing warship 1650 – 1840, Conway Maritime Press, London, UK
- Glete, Jan (1993): Navies and Nations: Warships, Navies and State Building in Europe and America 1500 - 1860, Historiska Institutionen Stockholms Universitet, Stockholm,
- Howarth, David (1969): Trafalgar: The Nelson Touch, Kingsport press, Kingsport, Tennessee, USA
- Hughes, Wayne P. Jr. (1986): Fleet Tactics – theory and practice, Naval Institute Press, Annapolis, Maryland, USA
- Mahan, A. T., (1960): Pomorska strategija, Vojnoizdavački zavod JNA, Beograd
- Prikrl, Boris (1980): Tri tisoč let pomorskega vojskovanja, DZS, Ljubljana
- Ratković, dr Borislav (1981): Vojni leksikon, Vojnoizdavački zavod, Beograd
- Rothenburg, Gunther E., (1980): The art of warfare in the Age of Napoleon, Bloomington, USA
- Safonov, Nikola (1988): Ratovi na Jadranu 1797-1815, Mornarički glasnik JRM, sveska 37, Beograd
- Švajncer, J. Janez (1998): Vojna Zgodovina, DZS, Ljubljana

- Vasiljevič Jovan (1975): Velike pomorske bitke i operacije kroz istoriju, Beogradski Izdavačko – Grafički Zavod, Beograd
- Villiers, Alan Capt. (1973): Men ships and the sea, National Geographic Society, Washington D.C., USA
- Woodman, Richard (1997): The history of the ship, Conway Maritime press, London, UK
- Woodman, Richard (2001): The sea warriors: Fighting captains and frigate warfare in the age of Nelson, Constable & Robinson Ltd., London, UK

Viri na medmrežju:

- <http://www.zum.de/whkmla/region/russia/rus17961815for.html>
- <http://www.multi.fi/~goranfri/biogustav3.html>
- http://college.hmco.com/history/readerscomp/mil/html/ml_036400_napoleonbona.htm
- http://college.hmco.com/history/readerscomp/mil/html/ml_037000_nelsonhorati.htm
- http://college.hmco.com/history/readerscomp/mil/html/ml_054100_trafalgarbat.htm
- <http://stutzfamily.com/mrstutz/ppt/pptassignments/napolean.htm>
- <http://www.exn.ca/napoleon/battle.cfm>
- <http://www.exn.ca/napoleon/links.cfm>
- http://www.napoleonguide.com/battle_italylist.htm
- http://www.napoleonguide.com/navy_balance.htm
- http://www.napoleonguide.com/navy_northpac.htm
- <http://www.nelsonsnavy.co.uk/broadside3.html>
- <http://www.jahl.de/rsn2002/history/svenskund.htm>
- http://www.napoleon-series.org/research/government/british/c_ordercouncil.html
- http://www.thehistorychannel.co.uk/_mainsite_flash
- <http://www.maritime-scotland.com>